

DE ACTUARIS

JAARGANG 29
NUMMER 4
APRIL 2022

MAGAZINE VAN HET KONINKLIJK ACTUARIEEL GENOOTSCHAP

RAPPORTAGELANDSCHAP

GER JAARSMA: PENSIOENWET MOET UITVOERBAAR EN UITLEGBAAR ZIJN
GROTE VERSCHILLEN RAPPORTAGES BIJ VERSCHILLENDE STELSLS
VERSLAGLEGGING ONDER INVLOED VAN TOENEMENDE DUURZAAMHEID
RISICOMANAGEMENT BIEDT STRUCTUUR AAN GROEI RAPPORTAGES

van de redactie

Landschapsarchitectuur
door Kirsten van Exel - 3

interviews

De opinie van Ger Jaarsma
door Paul Jurriëns - 6

6

EIOPA's new chairperson Petra Hielkema is looking ahead
by Jennifer Baker - 14

14

artikelen

Rapportageverplichtingen onder verschillende stelsels
door Jeroen Gielen en Machiel Koper - 4

ESG Reporting voor verzekeraars; kunt u het nog volgen?

door Elisabeth Huige - van de Loo, Pieter van Dusseldorp en Hans de Witt - 10

Verzekeraars: Be good and tell it
door Gijs Cremers - 17

AI en Data Science: een nieuwe dimensie aan datakwaliteitscontroles
door Mark Verschuren en Aron Jeurninck - 20

Nieuw pensioenstelsel: activeren in plaats van rapporteren
door Rik Maas en Tim Burggraaf - 22

Hoe blijvend is duurzaamheid?
door Dennis van der Putten - 24

24

Inflatie en beleggingen
door Camiel van Roosmalen - 26

Wet toekomst pensioenen stelt harde eisen aan pensioencommunicatie
door Catharien Hamerslag - 28

28

Waardering en-bloc clause in AOV verzekeringen
door Richard Plat - 30

REGARDS

door Hans Heintz en Victor van Dongen - 34

34

column

Rapporteren is een kunst
door Marcel van Delft - 13

rubrieken

Pensioen - De pensioensituatie van migranten
door Jelle Lössbroek - 38

Riskmanagement - Hoe risicomanagement structuur biedt aan de beheersing van het groeiende aantal rapportages
door Marianne Doelman - 40

40

Verenigingsnieuws - AGenda - 42
Komende thema's - 43

VAN DE REDACTIE

Landschapsarchitectuur

Het is in het rapportagelandschap niet anders dan in andere landschappen: de esthetiek en duurzaamheid worden beter bij het gebruik van goede architectuur. De Orangerie van het kasteel van Versailles en de Engelse tuinen zijn hier mooie voorbeelden van. Of deze nou heel mooi zijn blijft natuurlijk een kwestie van smaak, maar ze maken in ieder geval indruk. Ook over het feit of ze praktisch zijn, kan je discussiëren. Hoe onderhouds(on)vriendelijk ze zijn is al wel enigszins meetbaar. En de ingrediënten (afmetingen, vormen, inrichting en beplanting) zijn merendeels goed meetbaar. Daar houden wij actuarissen van!

Architecten daarentegen maken wel (gebruik van) plattegronden om hun ontwerpen meetkundig in te passen, maar het is daarbij niet de bedoeling dat meetbaarheid in de weg gaat zitten van creativiteit. Sterker nog: soms is de praktische uitvoering ondergeschikt, of is de haalbaarheid niet goed bekeken/ingeschat. Zo was er ruim vijf jaar geleden een mooi landschapsproject ('Het Witte Lint') bij de randweg van Zutphen bedacht: een 14 km lang landschapskunstwerk, bestaande uit een aarden wal langs de weg met daarop schuin gekweekte meidoorns (meer dan 1000!), die ieder zouden moeten worden ondersteund door een granieten paaltje.

In het plan zag het er mooi uit, maar helaas wilde de natuur niet meewerken: veel bomen sloegen überhaupt niet aan, en de perenprachtkever tastte de overgebleven meidoornbomen dermate aan dat het gros van de bomen niet meer te redden was. Wat begon als een mooi idee, werd een schadepost van 1.6 miljoen euro. Het Witte Lint lag binnen 2 jaar aan gruzelementen.

Ander mooi waterschapsvoorbeeld: Hollandse Kroon/haven Den Helder. Daar werd in 2017 een 'bedrijventerrein met kadefaciliteiten' aangelegd (een extra insteekhaven). Dit zou offshorebedrijven moeten aantrekken en zo'n 900 extra banen moeten opleveren. Er werd veel nagedacht en gediscussieerd over welke bedrijven zich op het bedrijventerrein zouden mogen vestigen, maar men vergat even aan het begin te beginnen. De diepte van de haven was zo'n 3 meter, maar offshore schepen hebben zo'n 4 tot 6 meter diepgang. Dus als je offshorebedrijven wilt aantrekken, had de haven aanzienlijk dieper moeten zijn. Het alsnog verder uitdiepen van de haven zou financieel niet haalbaar zijn (de teller stond al op zo'n 14 miljoen euro), waarmee dit project verworpen is tot de duurste vissteiger ter wereld....

Bij de ontwikkeling van 'ons' rapportagelandschap krijg ik soms ook ongemakkelijke gevoelens. We zijn onderhevig aan diverse vormen van rapportage, allen met het idee dat het er duidelijker, vergelijkbaarder en transparanter van wordt, maar de praktijk wijst uit dat het ook een hoop verwarring met zich meebrengt ('rapporteren moet je leren') en je vraagt je vaak af: kan dat niet eenvoudiger?? IFRS 17, MCEV, Solvency II, ICS.... allemaal verschillende standaarden die de performance van verzekeraars duidelijk moeten maken voor de stakeholders. In De Actuaris van oktober 2018 stond hierover al een interessant artikel van drs. E.P. Visser AAG en drs. D.W. Ramdien - Sonai AAG. En de tijd mag dan inmiddels voortgeschreden zijn, en de rapportagelijnen bij veel bedrijven inmiddels geïmplementeerd, de transparantie en duidelijkheid voor de stakeholders zijn nog steeds niet kristalhelder. Zijn we nu met z'n allen een heleboel geld aan het weggooien? Of gaan we hier uiteindelijk toch een echte verbeterslag maken, die ons ook oplevert wat we gehoopt hebben (in geld, dan wel in efficiëntie)?

Ik hoop ten zeerste het laatste, maar moet bekennen dat ik daar met enige terughoudendheid en scepsis naar kijk.

Kirsten van Exel
hoofdredacteur

Rapportageverplichtingen onder verschillende stelsels

Veel actuarissen zijn actief bij verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen. Een belangrijk onderdeel van ons werk is om er voor te zorgen dat er voldoende geld aanwezig is om aan de verplichtingen te voldoen. Daarvoor zijn uitgebreide sets verslagleggingsregelgeving ontwikkeld onder Solvency II (en straks IFRS 17) voor verzekeraars en FTK voor pensioenfondsen. Hoewel deze verschillende sets regelgeving veel overlap hebben qua principes, zijn er toch grote verschillen in de uitwerking. In dit artikel gaan we voor de elementen rentecurve, contractgrens, risicomarge en kapitaal-eis in op de vraag of de verslagleggingsregelgeving een consistent beeld vertoont en, indien dat niet het geval is, wat hiervan een mogelijke oorzaak is.

In de afgelopen 10 -15 jaar zijn er grote veranderingen geweest in de verslagleggingswetgeving met betrekking tot pensioen- en verzekeringsverplichtingen. Een gemene deler hierbij is dat in steeds sterkere mate de verslaglegging aan dient te sluiten bij beste inschattingen die worden gedictieerd door de markt. Dit vereiste in toenemende mate meer complexe berekeningen en het wekt dan ook geen verbazing dat de positie van de actuaar als specialist in het controleproces bij accountantskantoren is toegenomen. Daarnaast leggen wij ook de koppeling naar IFRS 17, de accountingstandaard die vanaf 2023 wordt gehanteerd voor de verzekeringsverplichtingen in de jaarrekening.

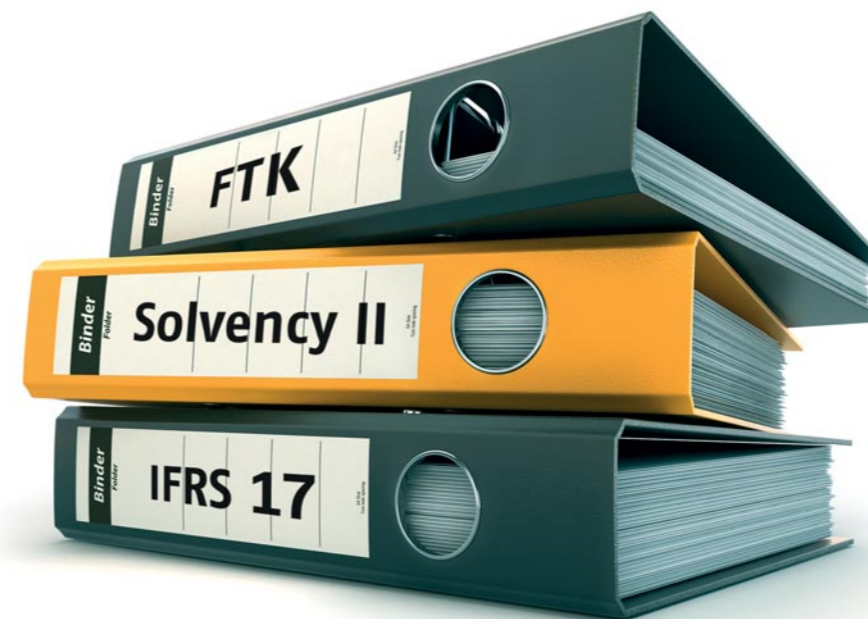
RENTECURVE

Vraag een actuaar wat de belangrijkste parameter is voor de bepaling van een voorziening en het antwoord zal waarschijnlijk de rentecurve zijn. Voor de rentecurve die gebruikt wordt voor het vaststellen van de voorziening voor de verplichtingen onder Solvency II en FTK wordt voor het deel van de curve waarvoor voldoende marktobservaties zijn (tot het zogeheten 'Last Liquid Point' (LLP)) aangesloten bij de risicovrije rente. Hoewel er verschillen zijn, lijken de curves tot het LLP sterk op elkaar. Groter worden de verschillen voorbij het LLP. In beide curves is sprake van een Ultimate Forward Rate (UFR) voor de extrapolatie na het LLP. De UFR onder Solvency II is echter met 3,45% in 2022 aanzienlijk hoger dan de 1,40% onder het FTK. De achtergrond van de UFR voor verzekeraars is een Europese afspraak waarin de UFR van 4,2% geleidelijk daalt met 0,15%. Onder het FTK wordt in 2022 het 120 maanden gemiddelde van de 20-jaarsrente en 30-jaarsrente genomen (Ultimate Forward Rate - KPMG Nederland (home.kpmg)). Onder het FTK is er derhalve sprake van een (sterkere) koppeling met marktrente's met een korte historie. De UFR onder Solvency II is overigens ook gekoppeld aan de historie, maar wel over een veel langere periode. De voorziening die verzekeraars aan dienen te houden voor langlopende verplichtingen is derhalve aanzienlijk lager dan een vergelijkbare aanspraak onder het FTK.

Onder IFRS 17 is prudentieel toezicht niet de driver, maar relevante verslaglegging voor de verschillende stakeholders. Als gevolg daarvan is het toegestaan om een verzekeraars eigen curve te ontwikkelen binnen de door de standaard beschreven principes. Ook hier is de basis van de curve vaak een risicovrije rente, en wordt er door verzekeraars gekozen voor een vorm van extrapolatie voor het gebied waarvoor er weinig marktobservaties zijn, al ligt het LLP bij de meeste verzekeraars wel verder dan onder Solvency II. Belangrijk verschil met de prudentiële curve is dat de IFRS 17 curve een illiquiditeitspremie (spread) bevat. Omdat verzekeringsverplichtingen vaak een hoge mate van illiquiditeit kennen, mag er in de curve een illiquiditeitspremie worden meegenomen. Deze is vaak hoger dan de Volatility Adjustment zoals opgenomen in de Solvency II curve.

KAPITAAL-EIS

Zowel onder Solvency II als het FTK dient de kapitaal-eis te worden berekend op basis van het in kaart brengen van belangrijke risico's, zoals marktrisico's en verzekeringstechnische risico's. In beide stelsels is het kapitaal gebaseerd op een 'Value-at-Risk' principe (VaR). Wel is

het zekerheidsniveau verschillend. Solvency II kent een zekerheidsniveau van 99,5%, wat betekent dat het kapitaal in theorie voldoende moet zijn om een schok die eens in de 200 jaar voor komt op te vangen. FTK hanteert een zekerheidsniveau van 97,5%, wat een veel lager zekerheidsniveau is. Grote verschillen zitten ook in de gevolgen wanneer niet aan de kapitaal-eis wordt voldaan. Een verzekeraar die niet aan de kapitaal-eis voldoet moet op korte termijn herstellen en zal onder verzwaaard toezicht komen te staan. Bij pensioenfondsen zijn kortingen op aanspraken niet uitgesloten en was er de afgelopen jaren, met dekkingen lager dan 100%, niet eens dekking voor de best estimate voorziening en derhalve al helemaal geen dekking voor de kapitaal-eis.

Voor IFRS 17 is het eenvoudig: daarin komt het concept vereist kapitaal niet terug. De standaard gaat alleen over de bepaling van de voorziening en een 'risk adjustment', maar er staan geen eisen in ten aanzien van het aanhouden van kapitaal bovenop deze voorziening.

RISICOMARGE

Onder Solvency II dienen verzekeraars ook een risicomarge aan te houden. Het idee is dat de 'best estimate' voorziening alleen onvoldoende zou zijn om de verplichtingen over te dragen, maar dat een overnemende partij ook een vergoeding wil voor niet hedgebare risico's. Deze vergoeding wordt berekend door de kapitalen voor de verzekeringstechnische risico's te projecteren, en een cost-of-capital (van 6%) te gebruiken voor deze toekomstige kapitalen.

Ook IFRS 17 kent een vergelijkbaar concept, al heet het daar 'Risk Adjustment'. Verzekeraars hebben veel meer vrijheid om zelf een methode (en zekerheidsmaat) te kiezen voor het vaststellen hiervan, al toont de praktijk dat ook hier vaak gebruik wordt gemaakt van een Cost-of-Capital methode vanwege de alignment met Solvency II. Wel wordt er vaak een lager Cost-of-Capital percentage gebruikt.

Het FTK kent geen risicomarge als onderdeel van de technische voorziening.

CONTRACTGRENSEN

Omdat Solvency II een prudentieel raamwerk is, is het belangrijk dat een verzekeraar kan voldoen aan de verplichtingen voor de periode die

de polishouder kiest. Dat betekent dat Solvency II een zogeheten contractgrens definieert: kasstromen binnen die grens moeten worden meegenomen in de voorziening, kasstromen daarna niet meer. Onder Solvency II wordt de contractgrens bepaald door de mogelijkheid van de verzekeraar om zelf de premie aan te passen aan het verwachte risico. Simpel gezegd moet een verzekeraar alle kasstromen meenemen in de bepaling van de voorziening tot het moment dat eenzijdig de premie kan worden aangepast. Zeker wanneer het gaat om een lange periode en een winstgevend product, heeft de contractgrens een grote invloed op de voorziening, zo bleek ook wel toen DNB afgelopen jaar een nieuwe Q&A uitbracht hoe om te gaan met de contractgrens bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen.

IFRS 17 kent dit concept ook, en hoewel de regelgeving iets anders is dan voor Solvency II, is er in de Nederlandse praktijk veel overlap tussen beide contractgrenzen.

Het FTK voor pensioenfondsen werkt anders dan Solvency II en IFRS 17. Er wordt enkel een voorziening aangehouden voor opgebouwde aanspraken. In veel gevallen hebben pensioenfondsen een premie afgesproken die niet de waarde van de toekomstige pensioenopbouw dekt. Het is mogelijk om het 'actuariële verlies' op deze inkoop te berekenen. Derhalve is het ook mogelijk om hier een voorziening voor te vormen voor de periode dat de premie (en daarmee de verlies inkoop) vast staat. Dit wordt echter niet gedaan, omdat de rechten nog niet zijn opgebouwd.

CONCLUSIE

Hoewel er grote overlap zit tussen de principes die verschillende stelsels kennen, en veel overlap in het soort toezegging van een pensioenfonds en een verzekeraar, zijn er toch grote verschillen in de regels die gelden voor pensioenfondsen en verzekeraars (en tussen de regels binnen twee raamwerken voor verzekeraars). Soms is daar een duidelijke inhoudelijke reden voor, maar vaak komt het ook door de (politieke) wijze waarop de regelgeving tot stand is gekomen. Het maakt de verslaglegging niet eenvoudiger en zorgt voor een interessante dynamiek wanneer aanspraken overgedragen worden van een pensioenfonds naar een verzekeraar. ■

Dr. J. Gielen AAG (links) is Director Financial Risk Management bij KPMG Advisory N.V.

Dr. M.W. Koper AAG is Director Pensions Advisory bij KPMG Advisory N.V.

DE OPINIE VAN GER JAARSMA

'Pensioenwet moet uitvoerbaar en uitlegbaar zijn'

Uitvoerbaar en uitlegbaar. Aan deze voorwaarden moet de nieuwe Wet toekomst pensioenen zéker voldoen, zegt Ger Jaarsma. Sinds september 2021 is hij voorzitter van de Pensioenfederatie. Een kennismakingsgesprek over onder meer voorzitter zijn, heldere communicatie en de derde voorwaarde. "De wet moet tevens voorzien in voldoende beleidsvrijheid voor de pensioenfondsen."

Het kantoor van de Pensioenfederatie op de 24ste verdieping van Toren E in het Haagse WTC-gebouw is nagenoeg verlaten, die vrijdagmiddag. De medewerkers hebben een veilig thuiskomen gezocht in afwachting van Eunice, de storm die 18 februari voor de nodige opschudding zou zorgen. Het interview is de laatste klus voor Ger Jaarsma. Daarna gaat het gezwind naar woonplaats Leeuwarden.

Op de vraag waarom hij voor de Pensioenfederatie heeft gekozen, keert Jaarsma terug naar veertien jaar schuldhulpverlening. In die periode van 2002 tot 2016 was hij ook vijf jaar voorzitter van de branchevereniging voor schuldhulpverlening NVVK. "Ik kwam erachter dat ik het voorzitterschap van zo'n vereniging het allerleukste vond. Dat leidde me in 2016 naar de NVM en daarna – als interim – naar de NOA. Toen ik weer om me heen moest kijken voor een nieuw voorzitterschap, kwam de Pensioenfederatie op mijn pad.

In een branchevereniging duurt besluitvorming vaak langer en komt deze wat lastiger tot stand omdat je met veel meningen te maken hebt. Mensen meenemen in dat proces, goed informeren en op basis daarvan langzaam kijken of je tot consensus en besluiten kunt komen, dat vind ik prachtig. Die bestuurlijke kwaliteit om te verbinden en processen aan de gang te houden, neem ik mee naar de Pensioenfederatie."

Niet gehinderd door enige kennis van pensioenen.

"Precies. Je ziet steeds meer dat verenigingen en federaties voorzitters van buiten binnenhalen vanwege hun bestuurlijke kwaliteiten, netwerk en lobbywerk. Ze komen niet vanuit de leden, zijn dus van niemand en daardoor van iedereen."

Wat is uw indruk na ruim een half jaar Pensioenfederatie?

"Het is een super geoliede organisatie met ruim 25 professionals die weten waarover het gaat. Ze werken met hart en ziel aan wat er moet gebeuren. De Pensioenfederatie is ook een vereniging van, voor en door de leden. De tweehonderd aangesloten fondsen zijn erg betrokken. Ze participeren enthousiast in onder meer werkgroepen en commissies. Ze zijn bereid hun aandeel te leveren aan het grotere geheel, hetgeen hard nodig is om goed te kunnen functioneren. Daaraan zie je dat de vereniging leeft."

Zo goed dat ze eigenlijk geen voorzitter nodig heeft?

"Dat is ook zo. Uiteindelijk ben je als voorzitter dienend. Ik ben niet de baas van deze club, maar degene die moet zorgen voor verbindingen en open vergaderingen waarin vooruitgang wordt geboekt. Daarbij gaat het er niet om wat ik vind. Het gaat erom de grootste gemene deler te vinden en stapje voor stapje progressie te boeken naar waar je moet zijn."

WET TOEKOMST PENSIOENEN

2022 is voor de Pensioenfederatie van grote betekenis. Halsreikend wordt uitgekeken naar de nieuwe Wet toekomst pensioenen die 1 januari 2023 van kracht moet zijn. Naar verwachting ligt het wetsvoorstel voor 1 april bij de Tweede Kamer.

"Voor de Pensioenfederatie is het van eminent belang dat de wet goed uitlegbaar is aan de werkenden en gepensioneerden én uitvoerbaar voor de pensioenfondsen", vertelt Jaarsma. "Voor de meeste mensen is pensioen een lastig onderwerp. Vaak ver van het bed en 'ik zie wel wat ik krijg als ik eraan toe ben'. Voor ons is het lastig uit te leggen hoe het pensioen precies in elkaar zit."

Gaat dat ooit lukken?

"Zéker, zeker. Het grote verschil tussen het oude stelsel en het nieuwe Pensioenakkoord is dat je nu je eigen potje krijgt in plaats van één

GER JAARSMA: "AAN ONS OM HET ZO BEGRIJPBARE MOGELIJK UIT TE LEGGEN."

De Fries Ger Jaarsma (1968) is een 'stapelaar' die na de mts weg- en waterbouwkunde aanvankelijk liever bleef werken bij het wegebouwbedrijf waar hij stage had gelopen. In de avonduren behaalde hij later alsnog zijn hts Technische Bedrijfskunde en doctoraal Bedrijfskunde. Na twee jaar verruilde Jaarsma het wegebouwbedrijf voor een technisch uitzendbureau. En vijf jaar later begon hij een onderneming in kozijnen en ging hij buitenlands keramiek importeren, dat destijds enorm populair was. Toen de keramiektrend uitdoofde en hij het kozijnenbedrijf, dat nog steeds bestaat, kon verkopen, werd Jaarsma interimmanager. Dat bracht hem in 2002 bij GKB Friesland, een stichting voor onder meer schuldhulpverlening. Jaarsma maakte de instelling weer gezond en stond na zeven jaar aan de wieg van Kredietbank Nederland, een fusiestichting van een aantal kredietbanken. Daarvan werd hij in 2009 de eerste directeur-bestuurder. Van april 2016 tot augustus 2019 was Jaarsma voorzitter van makelaarskoepel NVM en tot september 2021 ad-interim van NOA (Nederlands Ondernemersvereniging voor Afbouwbedrijven). Sindsdien is hij voorzitter van de Pensioenfederatie. Daarnaast bekleedt hij diverse nevenfuncties bij onder meer Omrop Fryslân, ROC Friese Poort en GGZ Friesland. Eerder was hij de Friese voorzitter van de VVD en vier jaar landelijk penningmeester van die partij. "De Kredietbank opende voor mij een andere wereld dan die van de techniek en commercie. Sindsdien doe ik louter bestuurlijk werk in organisaties die in mijn beleving maatschappelijk relevant zijn. Ja, inclusief de VVD. Een goed functionerende democratie kan niet zonder goed functionerende politieke partijen. En vergeet niet dat de meeste sociale wetgeving is bedacht door liberalen. De meeste politieke partijen geloven in een overheid die het vangnet moet zijn voor diegene die het nodig heeft. Alleen over de omvang van dat vangnet verschillen we van mening."

grote pot geld waaruit jouw pensioen wordt betaald. In de communicatie kun je tegen elke deelnemer zeggen wat deze heeft ingelegd, wat diens werkgever heeft ingelegd en welk rendement het pensioenfonds heeft behaald voor hem of haar. 'Dit totaalbedrag is voor jou beschikbaar als je met pensioen gaat en dit is wat je per maand kunt verwachten.' Daar hoeft je niet zulke hele moeilijke berekeningen op los laten. Op basis van het historisch rendement van jaarlijks tussen de 6% en 7% en op basis van de historische inleg, kun je voorspellen wat er te zijner tijd ongeveer in je potje zal zitten. Met een zekerheidsmarge van zoveel procent erboven en zoveel procent eronder."

Dat maakt het toch weer complex.

"Het is wat het is. Aan ons om het zo begrijpelijk mogelijk uit te leggen, ondanks alle mitsen en maaren als je nu iets wilt zeggen over wat er over twintig jaar gaat gebeuren."

Met 'procenten erboven en procenten eronder', staar ik me toch blind op het hoogste rendement. Als dat dan tegenvalt, ben ik teleurgesteld en verlies ik vertrouwen.

"Dat is precies waarom we naar dit stelsel toegaan. Op momenten dat een fonds hoge rendementen haalt, kan er flink geïndexeerd worden. Het pensioenfonds beweegt mee met de markt. Dat scheidt duidelijkheid. Op basis van de huidige spelregels kunnen we bij hoge rendementen echter niet indexeren. Dat is niet uit te leggen. Daar staat tegenover dat je, als het straks een keer niet goed gaat, dat eveneens merkt."

ZE ZIJN VAN NIEMAND EN DAARDOOR VAN IEDEREEN

Dat vertroebelt weer de communicatie. En daarmee het vertrouwen.

"Dat het om best ingewikkelde materie gaat die je niet zomaar aan iedereen uitgelegd krijgt, daar zijn we het snel over eens. Maar als sector gaan we ons daar niet bij neerleggen. We gaan duidelijk uitleggen wat we nu doen en wat we gaan doen."

Als je het beter kunt uitleggen, ben je ook sterker aan te spreken op je prestaties en het behaalde rendement, als dat bijvoorbeeld al enkele jaren tegenvalt. Kritiek zal eerder gestalte krijgen dan bij abstracte dekkingsgraden.

"Dit is iets te zwartwit voorgesteld. Als de economie goed draait, doen alle fondsen het goed. De een heeft misschien een rendement van bijvoorbeeld 7,2% en de ander van 6,9%. Maar het komt niet voor dat alle fondsen plussen en één fonds in de min zit. Daarvoor zijn de beleggingen te gespreid."

Daarnaast hebben pensioenfondsden ook een maatschappelijke rol die sterk verandert. Denk aan verduurzaming en klimaat. Zo renderen aandelen fossiele brandstoffen behoorlijk goed. Maar vanuit maatschappelijk oogpunt kun je daar minder of niet in gaan zitten. In samenspraak met je deelnemers kun je daarvoor kiezen, waardoor het rendement mogelijk iets lager uitvalt, hoewel financieel en maatschappelijk rendement inmiddels prima samengaan.

Ik denk overigens dat deze discussie wordt gevoerd door een beperkt aantal mensen. Verreweg de meeste gepensioneerden zijn blij met het geld dat ze ontvangen. Mijn schoonmoeder bijvoorbeeld heeft AOW, een stukje nabestaandenpensioen en eigen pensioen. Aan het begin van elk jaar krijgt ze een overzicht daarvan. Daarop zie je dat de AOW wél wordt geïndexeerd en haar pensioen nu niet. Maar per saldo is het totaalbedrag altijd iets hoger dan het jaar ervoor. Het gros van de gepensioneerden kijkt op die manier en beseft dat ze in een heel mooi land wonen waar de levensstandaard van de gepensioneerden tot een van de hoogste in de wereld behoort."

U zei echter in een eerder interview dat er nog veel vertrouwen te winnen is.

"Als je goed uitlegt hoe het zit, als je de materie dusdanig simpel uitlegt dat de andere kant het begrijpt, groeit het vertrouwen."

Anderzijds draagt foute informatie over pensioenen op social media er weer niet aan bij."

Zijn jullie actief op sociale media?

"Ja, we hebben bijvoorbeeld jongerencampagnes, waarop we best veel positieve respons krijgen. In die campagnes vertellen we dat je niet iedere dag met je pensioen bezig hoeft te zijn. Maar vraag jezelf wel af op enkele momenten in je leven, zoals de eerste baan en samenwonen, wat je aan het doen bent inzake pensioen. Verder reageren we op bepaalde onjuiste informatie. Maar als dit geen zin heeft, doen we het niet."

Overigens hebben we in onze code vastgelegd dat in een pensioenfondsbestuur minimaal één persoon moet zitten die jonger is dan veertig jaar. Je bent er als fonds immers voor alle leeftijdscategorieën. Jongeren moeten nu al mee kunnen beslissen. Er is een pensioenlab om jongeren te enthousiasmeren voor pensioen. Een aantal kan de pensioenopleiding volgen en stagelopen in besturen met het idee dat ze als jongere daadwerkelijk in zo'n bestuur komen."

JONGEREN MOETEN NU AL MEE KUNNEN BESLISSEN

Voordat de nieuwe pensioenwet een feit is, komt er dit jaar nog een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). Waarom?

"Door de marktrente van 0% kan er niet geïndexeerd worden. Vanuit maatschappij en politiek klinkt echter de roep om dit toch mogelijk te maken in 2022. Pensioenfondsden willen ook graag indexeren. De AMvB is bedoeld om de indexatiegrens van de dekkingsgraad te verlagen van 110% naar 105%. Dat vinden we prima, zolang dit gekoppeld wordt aan de nieuwe wet én zolang die wet per 1 januari 2023 ingaat. Want eigenlijk zou de wet dit jaar al van kracht worden. Dan hadden de fondsen in één keer kunnen overstappen. Dat is niet gelukt. Laten we daarom van 2022 een overgangsjaar maken en een klein dingetje veranderen: 105% in plaats van 110%."

Waarom geen 100%?

"Alles kan natuurlijk. Maar de 110% is in het huidige systeem de juiste veiligheidsmarge. Aangezien we naar een ander systeem toegaan, kunnen we best een jaar op 105% gaan zitten. Die 105% zit ook in het transitie-FTK en ook in het oude FTK dat vóór 2015 gold. Bovendien is met 105% ook voldaan aan de MVEV-eis, de maatregel minimaal vereist eigen vermogen, die ook vanuit Europese regels geldt."

Wat is in de nieuwe wet, naast uitlegbaarheid en uitvoerbaarheid, nóg een triggerpoint?

"Beleidsvrijheid. Houden pensioenfondsden de nodige beleidsruimte om de juiste dingen voor hun deelnemers te kunnen doen? Fondsen moeten de belangen van alle deelnemersgroepen evenwichtig kunnen afwegen. De nieuwe wet moet dus ruime kaders bieden waarbinnen de fondsen kunnen besturen."

Wat zou een belemmerende wetsregel kunnen zijn?

"Bijvoorbeeld wat je tot in detail moet communiceren. We moeten meer vrijheid krijgen om informatie te laten aansluiten op wensen, behoeften en kenmerken van deelnemers. In onze reactie op de consultatie van deze wet hebben we verder gepleit voor ruimere mogelijkheden voor het vaststellen van de risicohouding, de toekenning van het rendement en het delen van langlevensrisico."

Waar staat de Pensioenfederatie over vijf jaar?

"In januari 2023 is de nieuwe wet van kracht. Dan hebben pensioenfondsden vier jaar de tijd om over te stappen naar het nieuwe systeem. Tot januari 2027. Over vijf jaar zijn dus de laatste fondsen overgestapt op het nieuwe pensioenstelsel. Dan heeft iedereen een toekomstbestendig pensioen."

En is de Pensioenfederatie in rustig vaarwater beland?

"Nou, tegen die tijd zal zich wel weer iets anders aandienen." ■

ESG Reporting voor verzekeraars; kunt u het nog volgen?

De roep naar verduurzaming van de private sector neemt toe. 'Duurzaamheid' oftewel 'Sustainability', en 'ESG' zijn voorbeelden van termen en afkortingen die zich van een relatieve vrije invulling verplaatsen naar een vorm met regels die vanuit de Europese Commissie worden opgelegd aan de lidstaten. Naast de regelgeving vanuit Europa zijn het ook de klanten (met name jongeren), werknemers en investeerders die duurzaamheid steeds belangrijker vinden en verwachten dat organisaties hier op een goede manier invulling aan geven. Om de transparantie en vergelijkbaarheid van verzekeraars op financieel gebied te verbeteren, is de stap naar een nieuwe standaard in de vorm van bijvoorbeeld IFRS 17 een logische geweest. Maar nu de vraag om meer transparantie en vergelijkbaarheid op het gebied van duurzaamheid toeneemt, ontstaat de behoefte aan een nieuwe set van standaarden om dit te bewerkstelligen.

Zulke standaarden moeten een basisset van maatstaven bevatten waarmee Economische, Sociaal en Governance (ESG) gerelateerde indicatoren kunnen worden gemeten.

E. Huige – van de Loo MSc (links) is Senior Manager bij het Deloitte Regulatory Risk team.

P. van Dusseldorp MSc (midden) is Senior Consultant bij het Deloitte Actuarial & Insurance Solutions team.

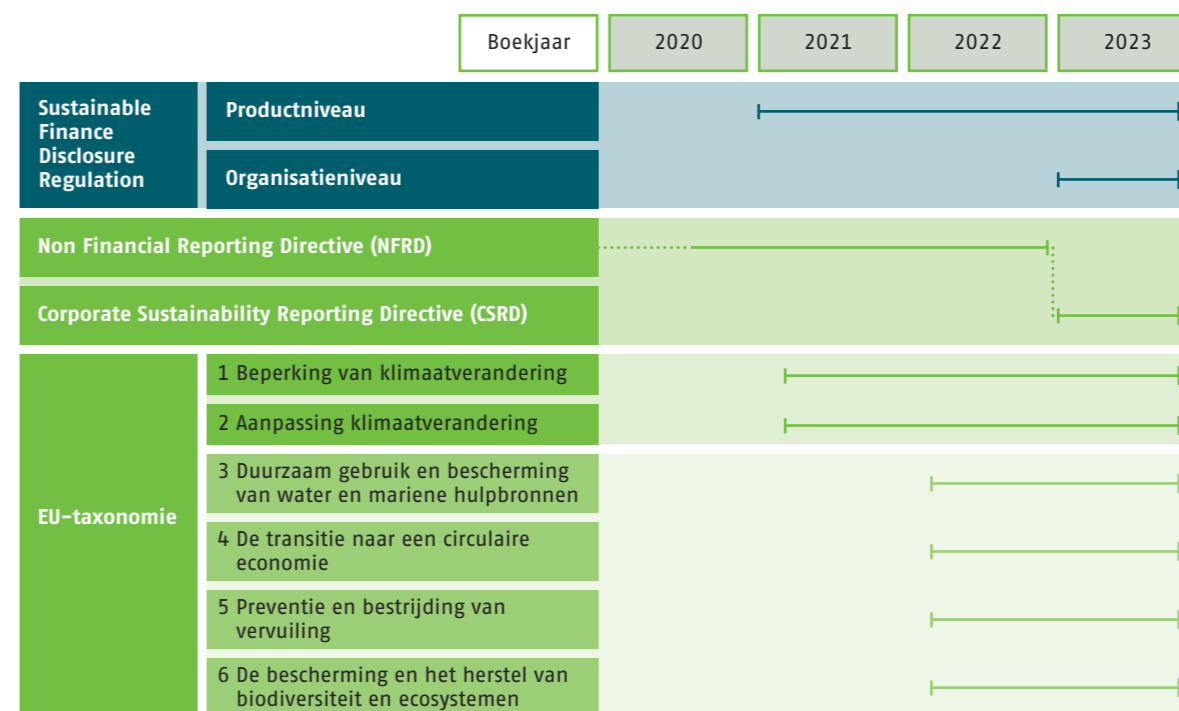
C.J. de Witt RA is Audit & Advisory Partner binnen Financial Services Verzekeringen Groep en tevens werkzaam binnen het ESG Reporting team van Deloitte.

Voor organisaties, waaronder verzekeraars, is het stellen van doelen vaak alleen effectief als dit gemeten wordt: 'what gets measured gets managed'. Naast het verduurzamen van de eigen activiteiten hebben verzekeraars een cruciale rol bij het verduurzamen van de maatschappij: als verstrekkers van kapitaal (beleggingen), maar ook als verstrekkers van verzekeringsproducten. Verzekeraars kunnen hun invloed gebruiken om verduurzaming te realiseren. Dit wordt ook opgemerkt vanuit de Europese Unie (EU) als ook door EIOPA, en zal leiden tot een verder veranderend rapportagelandschap.

In dit artikel wordt het ESG-rapportagelandschap toegelicht dat relevant is voor de verzekeringssector. Hierbij komen de volgende (bestaande en toekomstige) standaarden aan bod:

- 1 De Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)
- 2 Non-Financial Reporting Directive (NFRD)
- 3 Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)
- 4 EU-taxonomie

Figuur 1: Overzicht van ESG-rapportagestandaarden en -richtlijnen en tijdslijnen

OVERZICHT ESG-RAPPORTAGES

De afgelopen jaren heeft het aantal verschillende richtlijnen voor ESG-rapportage een vlucht genomen, waaronder vrijwillige standaarden (SASB, TCFD, GRI, etc.), rapportagekaders en nationale wetgeving. Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste rapportagestandaarden en andere initiatieven die nu al van toepassing zijn voor verzekeraars en die eraan gaan komen. Deze informatie kan in samenhang gelezen worden met de tijdslijnen zoals geschetst in figuur 1.

1 SFDR

De Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) heeft als doel om duurzaam beleggen te stimuleren, door klanten van financiële marktdeelnemers en financieel adviseurs meer inzicht te geven in de duurzaamheid van beleggingen. Daarnaast moet dit zorgen voor meer vergelijkbaarheid tussen, en minder greenwashing van, financiële producten. De SFDR verplicht financiële instellingen te rapporteren over de mate waarin hun beleggingen in lijn zijn met de EU-taxonomie.

Vereisten

De SFDR bevat verschillende openbaarmakingsvereisten die moeten worden gepubliceerd:

- Op de website van de organisatie
- In precontractuele openbaarmakingen
- In periodieke rapportages, bijvoorbeeld het jaarverslag

Voor wie

- Banken
- Beleggingsondernemingen (inclusief asset managers van verzekeraars)
- Pensioenfondsen
- Vermogensbeheerders
- Levensverzekeraars (voor zover zij verzekering-gerelateerde beleggingsproducten aanbieden)

Status: thans van toepassing

2 NFRD

De Non-Financial Reporting Directive (NFRD) is gericht op het verbeteren van de consistentie en vergelijkbaarheid van niet-financiële informatie die in de hele Europese Unie wordt geopenbaard. Het gaat hierbij om informatie over het bedrijfsmodel, de ontwikkelingen in de waardeketen en de toekomstbestendigheid van de bedrijfsprestaties. Aspecten van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen maken hier onderdeel van uit.

Vereisten

In het management rapport moet een niet-financiële verklaring worden opgenomen met informatie die nodig is om inzicht te krijgen in de ontwikkeling, prestaties, positie en impact van de activiteiten van de organisatie, die ten minste betrekking hebben op de volgende onderwerpen:

- Milieu
- Sociale- en personeelszaken
- Respect voor mensenrechten
- Anti-corruptie en omkoping

Voor de eerder genoemde onderwerpen dient in de niet-financiële verklaring het volgende te worden opgenomen:

- Een korte beschrijving van het businessmodel
- Een beschrijving van het gevoerde beleid met betrekking tot de bovengenoemde zaken, inclusief due diligence-processen
- Het resultaat van het bovengenoemde beleid
- De belangrijkste risico's met betrekking tot de bovengenoemde zaken, inclusief waar relevant en evenredig, de zakelijke relaties, producten of diensten die waarschijnlijk nadelige gevolgen zullen hebben en hoe die risico's worden beheerd
- Voor de instelling relevante niet-financiële prestatie-indicatoren

Voor organisaties van openbaar belang die moederonderneming zijn van een grote groep die het criterium van het gemiddeld aantal werknemers overschrijdt, wordt de informatie opgenomen in het geconsolideerde managementrapport.

De verwachting is dat organisaties tot 2023 onder de NFRD moeten rapporteren, aangezien de CSRD per 2023¹ van toepassing wordt en de NFRD vervangt.

Voor wie

- Beursgenoteerde ondernemingen
- Organisaties van openbaar belang met meer dan 500 FTE's

Status: thans van toepassing

3 CSRD

De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) zorgt ervoor dat een grote groep organisaties verplicht zal moeten rapporteren over duurzaamheidsbeleid en –prestatie, alsmede om deze informatie te laten toetsen door een accountant.

Vereisten

Vereisten hebben betrekking op kwalitatieve, kwantitatieve, toekomstgerichte, retrospectieve informatie over korte, middellange & lange termijnen:

- Rapportage over zowel hoe duurzaamheidskwesaties het bedrijf beïnvloeden als de externe impact van de activiteiten van het bedrijf op mens en milieu (ook wel de dubbele materialiteitslens genoemd)
- Informatie over de waardeketen van het bedrijf, inclusief de eigen activiteiten, producten en diensten, zakelijke relaties en toeleveringsketen van het bedrijf
- EU-taxononomie gerelateerde openbaarmakingen

Voor wie

Alle beursgenoteerde ondernemingen en ondernemingen die aan 2 van de 3 criteria voldoen:

- Balanstotaal: > EUR 20M
- Netto-inkomsten: > EUR 40M
- Gemiddeld 250 medewerkers tijdens het boekjaar (FY)

Status: van toepassing vanaf boekjaar 2023

4 EU-TAXONOMIE

Via de EU-taxonomie² tracht de EU de rapportage over de omvang van de duurzame activiteiten op een consistente wijze zichtbaar te maken.

De taxonomieverordening stelt zes milieudoelstellingen vast:

1. Beperking van klimaatverandering (climate mitigation)
2. Aanpassing aan klimaatverandering (climate adaptation)
3. Duurzaam gebruik en bescherming van water en mariene hulpbronnen
4. De transitie naar een circulaire economie
5. Preventie en bestrijding van vervuiling
6. De bescherming en het herstel van biodiversiteit en ecosystemen

Op dit moment zijn de ecologische duurzame activiteiten in kaart gebracht voor milieudoelstellingen 1 en 2. De activiteiten die gekoppeld kunnen worden aan de overige hierboven benoemde milieudoelstellingen zullen naar verwachting dit jaar worden gepubliceerd.

Vereisten

KPI's voor verzekeraars:

1. Financieringen/beleggingen in activiteiten die vanuit de EU-taxononomie als 'groen' worden ervaren, als percentage ten opzichte van totale activiteiten³
2. Omvang (premie) eigen activiteiten die als 'groen' zijn aan te merken, ten opzichte van de totale omvang aan activiteiten

Voor wie

- Beursgenoteerde ondernemingen
- Organisaties van openbaar belang met meer dan 500 FTE's

Status: thans van toepassing voor doelstelling 1 en 2

CONCLUSIE

ESG-rapportagestandaarden en –richtlijnen zijn de afgelopen tijd onder hoge druk ontstaan, ook als je het vergelijkt met de invoering van bijvoorbeeld Solvency II. Veel is dan ook nog niet bekend. Het is voor alle verzekeraars die hiermee te maken hebben pionieren om de juiste interpretatie te geven aan de vereisten en deze op een juiste wijze vast te leggen, mede door gebrek aan market practice. Echter de intentie achter ESG rapportage standaarden en –richtlijnen is helder: meer transparantie over hoe 'groen' producten en organisaties zijn geeft elke stakeholder een betere positie om gewogen keuzes te maken en gaat 'greenwashing' tegen. Verzekeraars spelen dan ook een sleutelrol in de strijd tegen klimaatverandering en dienen deze verantwoordelijkheid met verve op te pakken. Dit alles in het licht van behoud van een leefbare wereld en de tijd begint te dringen om het tij te kunnen keren. ■

1 – De Europese Commissie stelt een transpositie voor van de CSRD in de nationale wetgeving van de lidstaten op uiterlijk 1 december 2022, zodat de wijzigingen van toepassing zijn op boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2023.

2 – Meer info: EU taxonomy for sustainable activities | European Commission (europa.eu)

3 – Voor organisaties waarvoor de EU-taxononomie niet geldt, mogen schattingen worden gemaakt rondom de mate van groene activiteiten. Bijvoorbeeld als je buiten de EU belegt, of als je in een onderneming zit waar de EU-taxononomie niet van toepassing is.

COLUMN

Rapporteren is een kunst

eigenlijk niet waarom jij tot (ver) in augustus nog zo druk bezig bent met de afsluiting van het tweede kwartaal. Dat zijn toch standaardrapportages die geautomatiseerd kunnen worden?"

Uiteraard heb ik mijn best gedaan om uit te leggen dat het minder makkelijk is dan dat het voor een buitenstaander lijkt. Aan de andere kant kun je je inderdaad afvragen hoe het toch komt dat het maken van (interne) rapportages bij financiële instellingen zoveel tijd in beslag neemt. In de basis zou het simpel moeten zijn. Echter, de realiteit is een stuk weerbarstiger. We hebben te maken met diverse soorten rapportages in het kader van bijvoorbeeld IFRS(17), Solvency II, MCEV, VNB en voor pensioenfondsen bijvoorbeeld FTK-rapportages. Bovendien zijn er dan ook nog rapportages die 'naar de toekomst kijken': projectie van het hele jaar, prognose van portefeuilleontwikkelingen en noem maar op. Tel hierbij op dat systemen niet perfect uitgerust zijn voor alle rapportages en dat de beschikbare data veelal minder is dan dat men eigenlijk wil hebben. Als er sprake is van een imperfect rapportagelandschap, moet je dus werken met aannames of schattingen. Kortom, het vervaardigen van rapportages kan nog best lastig zijn.

Ik snap de ontstaansgeschiedenis van alle rapportages. Het doel van de meeste rapportages is enerzijds de financiële performance en anderzijds de mate van interne beheersing en control weer te geven. Stakeholders als het management, aandeelhouders en (interne) toezichhouders zijn geïnteresseerd in bijvoorbeeld winstgevendheid, premievolume en de kwaliteit van de processen. Echter, op dit moment kost het veel tijd (dus geld) en moeite om alle gewenste rapportages te maken.

Ik vind dat financiële instellingen nog veel efficiency kunnen halen bij het maken van (interne) rapportages. Alle stakeholders hebben er immers baat bij als dit vele malen efficiënter en dus goedkoper wordt. Dus terug naar de tekentafel om opnieuw de benodigde rapportages te definiëren en op basis hiervan je systeem- en rapportagelandschap inrichten. Hierbij is de rol van de actuaire uiteraard een belangrijke, omdat wij in de designfase ook rekening moeten houden met onze wensen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan allerlei details van de ontwikkeling en claims in relatie tot het bijbehorende premievolume.

Als de rapportages opnieuw zijn ingericht kunnen alle betrokkenen wellicht collectief in augustus op vakantie, omdat het tweede kwartaal al voor het einde van juli volledig is afgerond. Bovendien is het ook beter uitlegbaar aan mensen die minder ingelezen zijn in de financiële wereld.

Marcel van Delft
bestuurslid

Looking ahead

Petra Hielkema took up her five-year term as the Chairperson of the European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) last September. Prior to this, she was director for insurance supervision at the Dutch central bank, where she was responsible for the prudential supervision of the Dutch insurance sector. Now, after six months in the job, she looks to the future and what's needed in the sector.

2022 will be the decisive year for the review of Solvency II. How do you assess the EU Commission's proposal for the review as we have currently on the table?

'Indeed, a very important year for Solvency II, and I think we're off to a good start. Because overall, we at EIOPA like the proposal that the Commission has put on the table. Specifically, we're very happy with the proposal to develop an Insurance Recovery and Resolution Directive. And also to include a macro prudential perspective in Solvency II. It was one of the three ambitions we had, and we're happy to see that back in the proposals of the Commission. Moreover, we're pleased with some of the sustainable finance items that are now introduced in Solvency II. They were already there in the renewed sustainable finance strategy of the Commission, but they will now also find a place in insurance supervision through the Solvency II review which we welcome.

Maybe there are also some concerns in the Solvency II proposal as it stands now, I think in particular we very much miss wording on an IGS – insurance guarantee scheme, which we feel is very important to have. If you allow through passporting, the sale of insurance products through the entirety of Europe to all European consumers, then we would expect that those consumers are protected equally. And in the absence of a minimum harmonised insurance guarantee scheme, that is currently not the case. Finally, in the core role, as prudential supervisors, we do have some concerns with the proposals on pillar one. In general, we feel that indeed, there is room for long-term investment, to look at the possibility to adjust the capital requirements a bit in order to also enable those long-term investments and recognise that long-term character. However, the current proposals in scope go way beyond long term, and that is a concern. But we stand ready to discuss that with the political level in the year to come.'

The Actuarial Association of Europe and many national actuarial associations see problems in the new extrapolation method for the yield curve. Why does EIOPA want to make a profound change here?

'That's a good question and it's something we discussed a lot. You have to keep in mind the way the Solvency II framework was developed and all the delays between 2012 and 2014, and then only introduced in 2016. Now in those times the market, the economic environment, was completely different than what we see now. We even see negative interest rates. Even now with a new environment, developing with inflation rates, still, the yields are very low. And what we wanted is a reflection in the framework of that economic environment. So we have proposed a slight adjustment to the extrapolation to actually reflect that these low yields are a reality that, particularly if you have products that are very long term, that are guaranteed, they have become more expensive. Now, the way we do that, I think is not a revolution, it's an evolution. But it is a slight adjustment and overall, I think it's an improvement of the framework that in the end has to provide reliability and robustness.'

**PETRA HIELKEMA:
"WHAT WE WANTED IS
A REFLECTION IN THE
FRAMEWORK OF THAT
ECONOMIC ENVIRONMENT"**

You spoke in favour of integrating sustainability risks into Solvency II. How do you envisage this in detail?

'Well, what we see is that in Autumn 2021, in the proposal that was done by the Commission, they actually add two things to what we already have. And what we end up with is the ability to ask insurers to include sustainability risks in pillar two. What we now see is two additional changes to the framework proposed. The first one we welcome it's a recalibration, a reassessment, of the natural catastrophe (Nat Cat) risk module every two years. I think that's fair. We are looking into Nat Cat, of course, but I think given the fact that this is very much developing, and we're getting more and more data, it absolutely makes sense to revisit natural catastrophe risk module, look at it and assess if it's still appropriate every two years. So I think that's an important change.

WILL RISK DIFFERENTIALS BE APPROPRIATE IN PILLAR ONE?

A second important change – and I think, still a challenge for ourselves – is that we've been asked to assess whether or not risk differentials will be appropriate in pillar one. In other words, should there be a green or a brown factor in pillar one? Now in 2018 EIOPA has shown that we can do such an assessment and then conclude that based on the evidence we have, we do not see any appropriate reason to make changes to the framework. We often get the question, will you be doing such an assessment evidence based? Yes, we will. And we will only propose changes if we see the evidence in the data. We will not limit ourselves by doing that assessment only on the asset side, but also look at underwriting, for insurance also has a very important role, I would say in sustainability, as an underwriter of society's risk. I think all in all, it's a good addition to our framework, it reflects the risks that are there. But, let me say it again, it's done in an evidence-based, risk-based manner.'

Well, I know that you have in the past expressed concerns about the sustainability of the European pension system because of the demographic change. Tell me a little bit more about your pension dashboards and tracking services and how they will address this?

'Yes, so in the second half of last year, we actually came out with two pieces of very well written advice to the Commission on a pension tracking system and a dashboard. These are both tools that can help member states to assess where and whether they have a gap in the savings for pensions for their population. The first one, the pension tracking system is actually an individual tool. The idea is that every citizen can go online to the tool, and then gets an overview of what he or she has saved so far. And what that means for the future in all three pillars of pension – so in the public pensions, in the pillar two – occupational pensions, but possibly also independent free pensions saved through insurance products. And with that we hold that people get inside in possible gaps they have and take action going forward.

The same holds for the dashboard, which is actually for the member state. It gives an overview at the national level of where the member state itself is with its saving for later. We feel both tools are very much needed. And we look forward to hearing from the Commission on how to go further now that they have received our advice. Because the numbers show that one in five European citizens is currently not saving enough for retirement. And that indeed is a concern to us.'

Another element is the Pan European Personal Pension Product (PEPP), which has so far met with little response. According to your analyses, what is the reason for this and how can the situation be improved?

'Well the PEPP, which has so far met with little response, has been developed, and in spring it will come to life. What we have done is we have asked asset managers, insurance undertakings, banks, institutions

that provide occupational pensions, if they are planning to actually offer a PEPP? We received 167 responses from 19 countries, and one third of the respondents came from asset management, one third came from insurance, and 10% came from banks and according to this survey, 18% – 30 respondents – said they would offer a PEPP. 31 respondents were still considering it, and 51 said they were not planning to offer a PEPP.

Now, that survey is two years old, so we're currently doing another survey to see where we are, but I think it's too early to have any conclusions on whether or not it will be a success. Having said that, I do hope it will be a success because I think it adds to the choice for consumers on how they want to save for their pension. It's a product that, if offered, helps people to save for later in addition to what they already do. So it could fill a gap, but it also enables people if they work in several member states to bring their pension with them. And it is open to anyone: people who are self-employed or people who change job quite often. This product will just be a stable product that they constantly save into whichever job they have, whichever member state they work in. As such, I do hope it's a new feature in the market for saving for later. And I very much hope it will be picked up because I do think it adds value.'

Well, finally, EIOPA recently presented its seven sustainability objectives. What contribution can the insurance industry make to achieve the EU's "Fit for 55" target?

'The Fit for 55 has this target of at least 55% emission reduction by 2030. It's very ambitious. But moreover, it is very necessary. And I think we are working at EIOPA, but I do see also in industry, working very hard to support it. That's the first point. I also think we need to be conscious of our own operations, insurers have to be conscious of their own operations and how sustainably they operate in a world that really needs companies to think about that. What is the impact of the decisions an insurer and pension fund makes on the environment? And at the same time, what does climate change do from a risk perspective with their own balance sheets, and in the case of insurers, also with their liabilities?'

HOW CAN INSURERS UNDERWRITE THESE RISKS?

Now, particularly for insurers on the liability side, there is an even bigger opportunity to support this transition. When offering insurance, recommendations or even conditions could be made that will facilitate or incentivise a transition to more sustainable ways of operating a business that wants insurance or behaviour of consumers. How EIOPA is in practice supporting this is that, for example, we are now conducting a pilot exercise with a lot of insurers volunteering, and assessing how difficult or not difficult it actually is to underwrite these risks, particularly in the field of climate change. For example, with the disastrous flooding in Germany, Luxembourg, Belgium, Netherlands, we saw that only 30% – a little bit less even – of consumers in Germany had taken out cover, and that was available to deal with the damages of this flooding. So why did they not do that? Are other products needed? And how can insurers underwrite these risks? We're assessing all this, on one hand with the insurers, but also on the other hand, in a behavioural study with consumers. We hope to present the results before summer. And we hope that all this will feed into the discussion on how, through incentivising through adaptations, we can actually make the transition to a more sustainable economy.' ■

Rapporteren over duurzaamheid

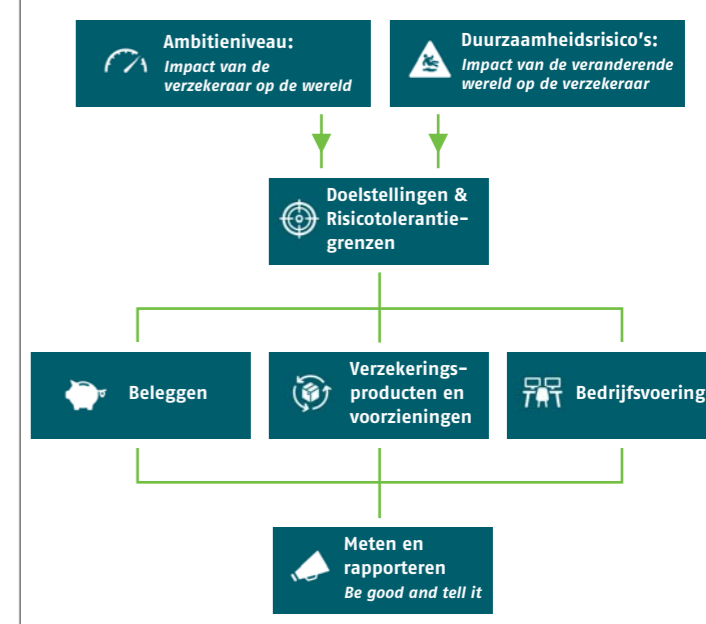
Verzekeraars: Be good and tell it

Het thema duurzaamheid wordt steeds belangrijker voor verzekeraars. De meeste partijen houden zich bezig met (enige vorm van) maatschappelijk verantwoord beleggen en ook voor duurzaamheidsrisico's is er steeds meer aandacht. Toch lukt het nog niet om anderen te overtuigen van de groene intenties. VBDO gaf recentelijk aan dat het klimaatbeleid van pensioenfondsen onvoldoende blijft, maar dat verzekeraars nog slechter scoren. De Eerlijke Verzekeringwijzer, het IMVO convenant en diverse actiegroepen schetsen eenzelfde beeld: de buitenwacht is nog niet overtuigd.

Kortom: time to be good and tell it. In dit artikel drie tips voor verzekeraars inzake het rapporteren over duurzaamheid.

TIP 1: WEET WAT JE WILT METEN

Om goed naar de buitenwereld te kunnen communiceren, moeten eerst de interne rapportages op orde zijn. Daarvoor moeten verzekeraars weten wat ze willen meten. Ervaring leert dat verzekeraars soms een bottom-up aanpak hanteren met betrekking tot duurzaamheidsrapportages. Er wordt gerapporteerd over 'wat er toevallig zoal aan data beschikbaar is'. Die beschikbare data wijzigen echter constant en dus vormt zo'n bottom-up aanpak geen solide basis. Een ander gevolg is dat rapportages zich vooral richten op beleggen, en niet op andere aspecten. Bij verzekeraars die kiezen voor een top-down aanpak is het meten en rapporteren soms gemakkelijker. Daarbij vormen een helder ambitieniveau en duidelijke doelstellingen het uitgangspunt.

Eenzijds richt de figuur zich op duurzaamheidsambitie. De impact van de verzekeraar op de wereld. Daarbij spelen vragen als *wie zijn wij als organisatie en welke thema's vinden we echt belangrijk? Wensen we naast een financieel rendement ook een maatschappelijk rendement te behalen?* En hoe denken onze klanten, stakeholders en eigenaren daarover? Echter ook de impact van de veranderende wereld op verzekeraars is van steeds groter belang. Toezichhouders leggen (terecht) meer nadruk op transitierisico's, fysiek risico, social impact risico, etc. Tezamen leiden de duurzaamheidsambitie en duurzaamheidsrisico's tot integrale doelstellingen en tolerantiegrenzen. Het rapporteren over duurzaamheid is dan uiteindelijk niet anders dan de traditionele financiële rapportages: stel een doel, maak een plan om dat doel te bereiken, en meet de voortgang. Dat begint dus met een helder doel.

G. Cremers MSc AAG is partner bij Sprenkels & Verschuren B.V.

Daarnaast helpt het consistent doorvoeren van keuzes bij het maken van een transparante rapportage. Zowel in de beleggingen, verzekeringsproducten & voorzieningen alsook de bedrijfsvoering. Voor een verzekeraar die ervoor kiest om kritisch te zijn op broeikasgassen in de beleggingsportefeuille, is het wellicht ook logisch om goed te kijken naar de CO2-uitstoot van het eigen kantoorpand. Maar ook naar de impact van verzekeringsproducten die worden aangeboden (bijvoorbeeld het verzekeren van oude vrachtwagens versus elektrische auto's). Als bepaalde sectoren op gebied van beleggen zijn uitgesloten, worden diezelfde sectoren dan wel als klant geaccepteerd? Consistente keuzes en een integrale aanpak leiden tot een duidelijker verhaal voor de buitenwereld.

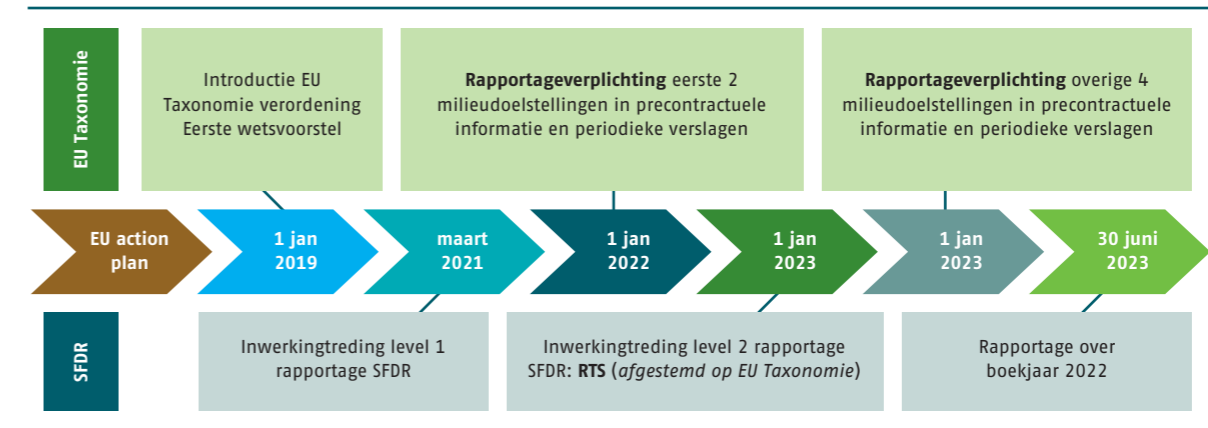
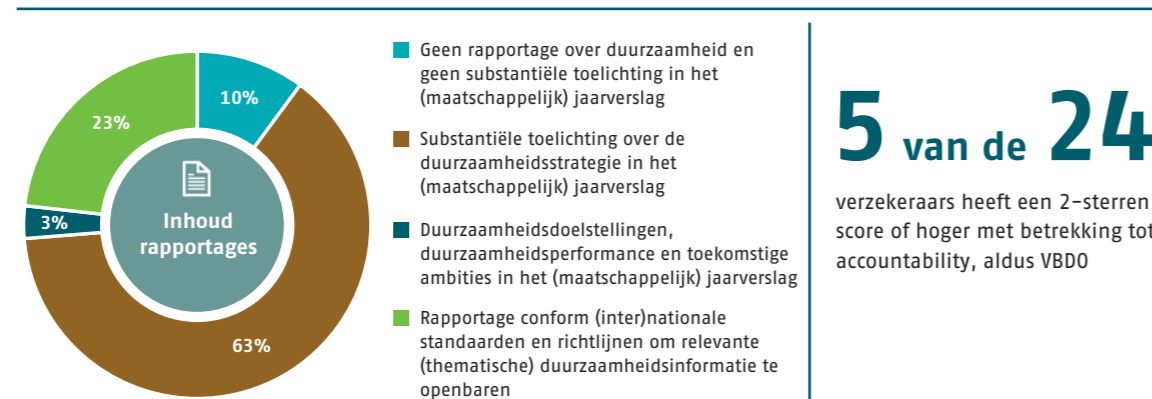
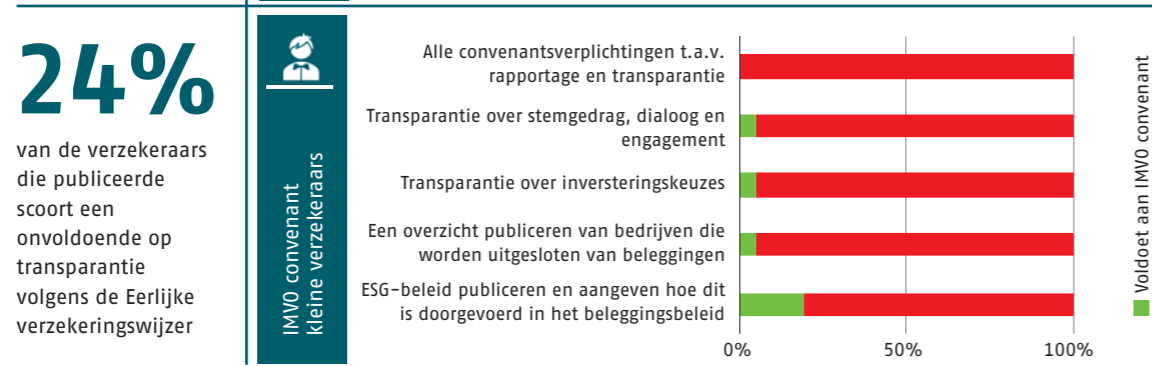
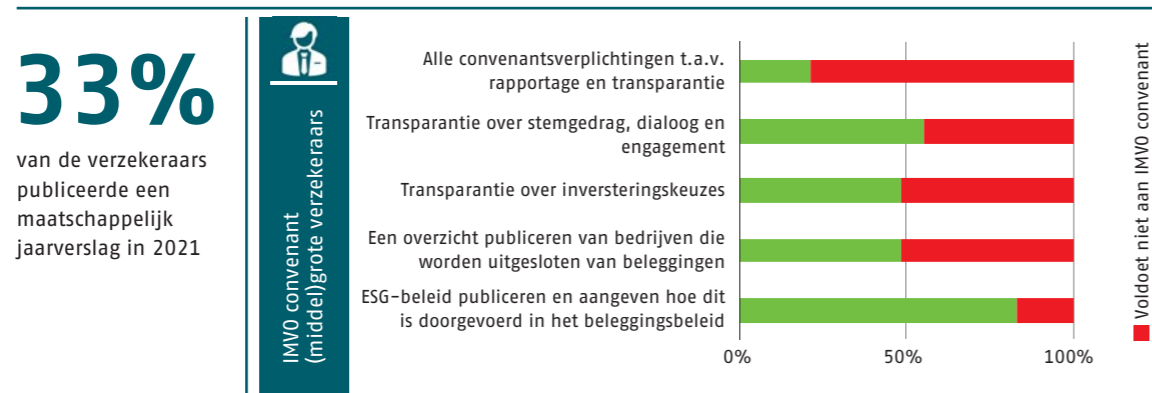
TIP 2: DUURZAAMHEIDSRAPPORTAGES ZIJN EEN KANS

Lang niet iedere verzekeraar rapporteert transparant over duurzaamheid, maar dit thema leeft wel onder klanten en investeerders. Daarmee is het goed op orde krijgen van duurzaamheidsrapportages een commerciële kans. De infographic toont waar verzekeraars in 2021 staan. Daarbij is gekeken naar uitkomsten van het jaarlijkse VBDO-onderzoek en naar gegevens uit de Eerlijke Verzekeringwijzer. Ook is het monitoringsrapport van het IMVO-convenant als bron gehanteerd. Het Verbond van Verzekeraars heeft zich namens de gehele sector aan dit convenant gecommitteerd en stap 5 van het convenant richt zich specifiek op transparantie, communicatie en rapportage.

Met name voor de kleine verzekeraars (belegd vermogen < EUR 100 miljoen) is er veel te winnen op gebied van duurzaamheidsrapportages. Uit de monitoring van het IMVO-convenant blijkt dat nog geen enkele kleine verzekeraar voldoet aan alle vereisten met betrekking tot transparantie. Dat start met een heldere duurzaamheidsambitie en risicoanalyse (zie ook tip 1). Dat eindigt met het communiceren op een manier die klanten aanspreekt: vertaal CO2-uitstoot naar iets tastbaars, zoals auto's op de weg. Of laat zien welke maatschappelijke bijdrage de verzekeraar bereikt per iedere euro winst.

TIP 3: ONDERSCHAT WET- EN REGELGEVING NIET

Transparanter rapporteren over duurzaamheid is niet alleen een kans, het zal moeten. Vanuit de Europese Unie wordt in toenemende mate aandacht gevraagd voor de wijze waarop over duurzaamheid gerapporteerd wordt. Zo introduceert de Europese Unie het *Action Plan on Financing Sustainable Growth* dat onder andere de transparantie richting (potentiële) klanten en investeerders dient te bevorderen. De uitwerking van het Action Plan geschiedt met name door de *Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)* en de *EU-Taxonomie voor Duurzame Activiteiten*. Overigens zijn ook de klimaatbenchmarks onderdeel van het EU Action Plan. Deze leiden voor verzekeraars niet direct tot additionele rapportageverplichtingen.

De SFDR verplicht verzekeraars om producten te classificeren naar de mate van duurzaamheid (de zogenaamde artikel 6, 8 en 9 producten). Als een product duurzaam is, dienen verzekeraars diverse zaken te rapporteren en publiceren uit hoofde van de reeds ingegane level 1 wetgeving. In level 2 (de zogenaamde RTS) zullen meer eisen volgen.

De EU-Taxonomie gaat over het rapporteren over een zestal milieudoelstellingen richting potentiële klanten en investeerders. Over boekjaar 2022 dient gerapporteerd te worden over doelstellingen 1 en 2, zijnde de *mitigatie van klimaatverandering en de adaptatie aan klimaatverandering*. Later volgen nog vier verdere doelstellingen, te weten het *duurzaam gebruik en bescherming van water en mariene hulpbronnen, de transitie naar een circulaire economie, de preventie en bestrijding van verontreiniging en de bescherming en herstel van de biodiversiteit en ecosystemen*. Verzekeraars dienen onder andere in te gaan op hoe en in welke mate zij bijdragen aan deze doelstellingen. Dit vereist dus een goed inzicht in beleggingen, verzekeringsproducten en bedrijfsvoering. Daar waar verzekeraars niet bijdragen aan de doelstellingen, dienen zij in ieder geval 'geen ernstige afbreuk te doen aan' deze doelstellingen. Ook dit moeten verzekeraars concreet kunnen aantonen.

Het vergaren van data voor dit alles lijkt nog niet zo eenvoudig. Wat ook niet altijd even gemakkelijk is, is om vast te stellen welke wetgeving precies voor iedere verzekeraar gaat gelden. Dit is deels afhankelijk van de producten die worden aangeboden. (Te) kort door de bocht: alle verzekeringsproducten met een beleggingscomponent vallen onder de SFDR. Dit omvat een groot deel van de vermogensopbouw- en levensverzekeringen. Schadeverzekeringen vallen veelal

niet onder de SFDR. De omvang van rapportageverplichtingen is ook afhankelijk van de SFDR-classificatie (artikel 6, 8 of 9) die verzekeraars aan hun producten geven. Voorts is er een samenhang met de EU Taxonomie, waarbij de vereisten ook mede afhankelijk zijn van de grootte van de verzekeraar (aantal medewerkers, balanstotaal, premievolumen). Kortom, niet eenvoudig. Voor de exacte details komt dit artikel wat pagina's te kort, maar in de bronvermelding is meer informatie te vinden. Hoe dan ook, tip 3 staat vast: het op tijd opzetten van de verplichte rapportages is geen overbodige luxe. ■

Referenties
 Monitoringsrapport 3 IMVO Convenant Verzekeringsector
https://www.verzekeraars.nl/media/9757/imvo-convenant-verzekeringsector_monitoringsrapport_3.pdf

De Eerlijke Verzekeringwijzer
<https://eerlijkegedwijzer.nl/>

VBDO Benchmark verzekeraars 2021
https://www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2021/08/VBDO-Benchmark-Verzekeraars-2021_DIG.pdf

S&V nieuwsbrief EU Taxonomie
<https://www.sprekenverschuren.nl/wp-content/uploads/SV-Nieuwsbrief-EU-Taxonomie-verordening.pdf>

Bronnen: Monitoringsrapport 3 IMVO Convenant Verzekeringsector | De Eerlijke Verzekeringwijzer | VBDO Benchmark verzekeraars 2021

AI en Data Science: een nieuwe dimensie aan datakwaliteitcontroles

En een kans voor de actuaris

Datakwaliteit staat momenteel hoog op de agenda van financiële instellingen. Zo ook bij pensioenfondsen, waar dit mede is ingegeven door de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel en het belang van goede datakwaliteit voor de individuele deelnemer. Niet voor niets heeft toezichthouder DNB dit als een van haar toezichtthema's voor 2021 – 2024 gedefinieerd¹ en heeft de AMF aandacht voor het onderwerp in relatie tot kwaliteit van communicatie². Het gevolg hiervan is dat ook u, als actuariel professional, steeds meer te maken krijgt met dit onderwerp.

Daarbij ziet u wellicht met verbazing dat pensioenfondsen al enige jaren bezig zijn met allerlei datakwaliteitsonderzoeken, hiervoor 'assurance verklaringen' worden afgegeven en dat toch dezelfde pensioenfondsen nu wéér bezig zijn met soortgelijke datakwaliteitsonderzoeken en het zoeken naar assurance. Dat roept de vraag op: is deze aanpak wel (kosten)efficiënt of is hier sprake van dweilen met de kraan open? Ligt de nadruk te veel op het meten van datakwaliteit achteraf en niet genoeg op het meten van datakwaliteit vooraf? In dit artikel gaan we nader in hoe opgekomen trends in data science en kunstmatige intelligentie een nieuwe dimensie toevoegen aan datakwaliteitcontroles aan de voorkant en hoe deze trends leiden tot een heel ander speelveld met alle bijbehorende uitdagingen én kansen voor u als actuariel professional. Met deze inhoudelijke bagage kunt u als actuariel professional de juiste vragen stellen als het gaat over het onderwerp datakwaliteit.

ONZE VISIE

Onze visie is dat de beheersing op de datakwaliteit van 'nieuwe' data een grote impact heeft op de datakwaliteit. Immers, pensioenfondsen kunnen er alles aan gedaan hebben om een juiste stand van zaken te hebben, maar processen die niet goed lopen en/of onjuiste invoer van nieuwe data kunnen leiden tot vervuiling van deze stand. Om dit te voorkomen worden *business rules* ingezet om op voorhand foutieve data op te sporen. Deze business rules zijn vaak gebaseerd op ervaringen en incidenten uit het verleden en/of op de kenmerken van de pensioenregeling.

Nadelen van het huidig denkmodel

Business rules hebben echter twee nadelen. Allereerst zijn ze ingericht op basis van bekende fouten en kunnen ze daarmee nieuwe fouten doorlaten. Ten tweede is het inrichten van nieuwe regels tijdsintensief en daarmee duur. Juist op deze twee punten kunnen data science en kunstmatige intelligentie algoritmes helpen en ook het meenemen van kennis van andere sectoren.

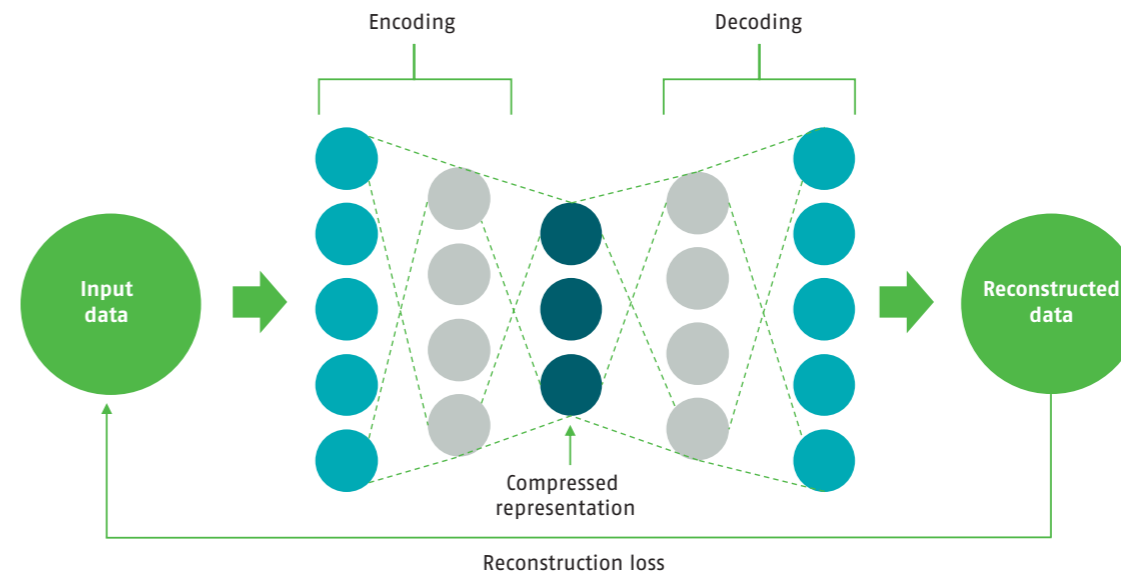
CROSS-SECTORAAL VERBINDEN

Door als actuariel professional met 'lenigheid van geest' over de grenzen van de eigen sector heen te kijken, komt u erachter dat dergelijke algoritmes al in andere sectoren ingezet worden. En waarom zou wat in de ene sector werkt ook niet in de andere kunnen werken? Immers, ook andere sectoren hebben te maken met grote hoeveelheden data waarbij slim ingerichte datakwaliteitcontroles essentieel zijn voor het bestaansrecht van deze bedrijven. Denk hierbij aan alle data die wij zelf achterlaten met smartphones, maar ook bijvoorbeeld data uit sensoren in de industrie en in productieprocessen. Deze data worden gebruikt om prestaties te optimaliseren, maar anderzijds ook om afwijkingen op voorhand te detecteren. Zo kunnen bijvoorbeeld beeldopnames van voedingsproducten door een beeldherkenning-algoritme gehaald worden om te analyseren of de producten aan de benodigde kwaliteits- en veiligheidsstandaarden voldoen, vóórdat deze naar de winkels rollen³.

Zoek hierin de parallellen met de pensioensector en u komt tot het inzicht dat dergelijke technieken ook ingezet kunnen worden om 'nieuwe' fouten in de data te voorkomen en te blijven leren van nieuwe inzichten, zonder tijdsintensieve inregelkosten. U bent als actuariel professional de ideale schakel tussen techniek en sector inhoudelijke kennis en u heeft de bagage om dergelijke verbindingen te leggen. Hieronder maken wij deze verbinding voor twee toepassingsmogelijkheden.

1: Nieuwe invoer. Het detecteren van afwijkingen met deep learning

Via de pensioenaangifte komt nieuwe data de systemen binnen. Nieuwe data die ook nieuwe fouten kan bevatten, maar het is tijdsintensief om deze grote hoeveelheden data te controleren. Om dit schaalbaar te doen, putten we in dit voorbeeld uit Autoencoder (deep learning) modellen⁴.

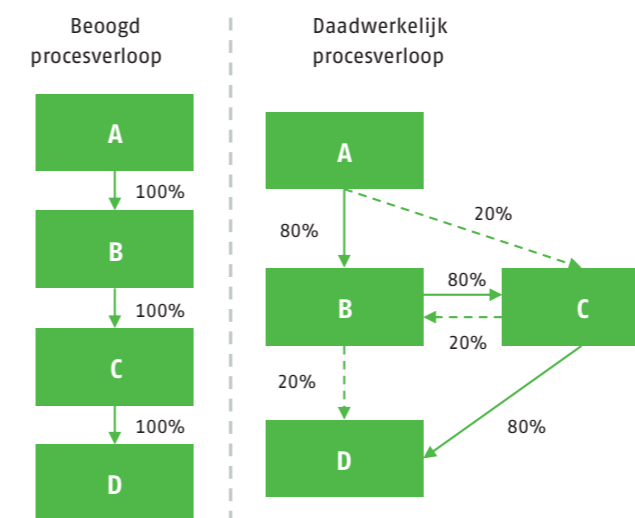
Figuur A: visuele impressie Autoencoder model.

De Autoencoder wordt getraind op de input data en bestaat uit twee onderdelen, namelijk een encoding en een decoding onderdeel. Binnen het encoding onderdeel wordt de input data, met vaak vele data attributen/variabelen, getransformeerd naar een lagere *compressed representation* met daarin de belangrijkste patronen van de data. Deze transformatie bestaat uit vele duizenden tot miljoenen non-lineaire (functie)combinaties van de input variabelen. Vervolgens wordt in het decoding onderdeel de input data weer gereconstrueerd vanuit deze gecomprimeerde representatie. De datapunten die door het model het minst goed kunnen worden gereproduceerd (met een hogere reproduction loss), zijn daarbij afwijkend van de belangrijkste 'normale' patronen van de data.

Door data vanuit de pensioenaangifte keten door het model te laten analyseren, worden afwijkingen met een hoge reproductie loss eruit gefilterd. Dit is een schaalbaar concept dat geautomatiseerd op een datastroom kan worden toegepast.

2: Processen. Analyse van niet goed lopende processen met process mining

Naast fouten door data input kunnen er ook fouten ontstaan door processen die verkeerd lopen. Door het toepassen van process mining krijgt u zicht op de processen zoals deze daadwerkelijk verlopen, hoe vaak het proces verkeerd verloopt en waar de bottlenecks zitten⁵. In andere sectoren wordt dit bijvoorbeeld toegepast op online bestel- en betalingssystemen⁶. Maar hoe werkt dit in de praktijk?

Figuur B: visuele impressie process mining.

Op papier volgt het proces de volgorde A > B > C > D. Echter ontvangt u signalen uit een steekproef (bijvoorbeeld als onderdeel van een ISAE audit) dat in de praktijk stap C in een aantal gevallen voor stap B wordt uitgevoerd. Dan is dit een verhoogd risico in het proces dat kan leiden tot datakwaliteit issues. Door de event log data te analyseren kan achterhaald worden hoe de processen daadwerkelijk lopen. Eén van de algoritmes daarvoor is het Alpha-algoritme, dat een matrix bouwt waarin alle relaties tussen processtappen zijn opgenomen. Vervolgens worden de processen in een zogenaamd petrinet (zie figuur B) gevisualiseerd, waarmee het daadwerkelijke verloop van processen inzichtelijk wordt.

Op basis hiervan kunnen concrete oplossingsrichtingen worden geformuleerd, waarmee de datakwaliteit van de toekomstige data aanvullend beheerst wordt.

WRAP UP

Data science en kunstmatige intelligentie brengen een nieuwe dimensie aan datakwaliteitcontroles. Daarbij kunnen we leren van hetgeen in andere sectoren al toegepast wordt. Het is een realistisch streven om deze technieken ook in te zetten in de pensioensector, om de beheersing op datakwaliteit aan de voorkant in te richten en foute data en verkeerd lopende processen te weren uit de administratie. Wanneer geeft u een nieuwe dimensie aan uw datakwaliteit controles? ■

1 – https://www.dnb.nl/media/43cnkobj/visie_op_toezicht_2021_2024.pdf

2 – <https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/nieuws/2022/februari/pensioenadministratie-pensioencommunicatie>

3 – <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2665927121000228>

4 – https://www.researchgate.net/publication/329428050_Using_Autoencoder_to_Generate_Data_Quality_Tests

5 – <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-662-49851-4>

6 – <https://www.linkedin.com/pulse/value-process-mining-procure-pay-djalma-britto>

M. Verschuren AAG MSc (links) is partner en A. Jeurninck MSc is senior management consultant bij strategisch adviesbureau AethiQs.

Nieuw pensioenstelsel: activeren in plaats van rapporteren

'Persoonlijker en meer transparante pensioenen', belooft de (Memorie van Toelichting bij de) conceptwet toekomst pensioenen. Onder andere door het afschaffen van de doorsneesystematiek en het directer laten meebewegen van de pensioenaanspraken en -rechten met de ontwikkelingen op financiële markten, is de gedachte dat de deelnemer zich een beter beeld kan vormen van wat hij mag verwachten van zijn tweedepijlerpensioen. De deelnemer kan vervolgens deze informatie integreren in zijn eigen financiële planning en daarmee zijn eigen *financial wellbeing*.

In dit artikel gaan wij nader in op de wijze waarop wij verwachten dat de informatiebehoefte van deelnemers verandert en hoe de uitbestedingsrelaties (waaronder actuarissen) van pensioenuitvoerders hieraan tegemoet dienen te komen. Wij achten het kunnen leveren van integrale, eenduidige en tijdige rapportages aan pensioenuitvoerders namelijk een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van het nieuwe pensioenstelsel. Het zijn namelijk deze rapportages waar de pensioenuitvoerder zijn communicatie naar de deelnemers op zal baseren, en dus ook deze rapportages die aan de basis staan van het kunnen activeren van de deelnemer.

R.A.A. Maas MSc (links) is manager bij EY. Hij adviseert pensioenfondsen op het gebied van financieel risicomanagement, waaronder het verzorgen van integrale (risico)rapportages.

Drs. T.H. Burggraaf MPLA is Associate Partner bij EY. Hij adviseert pensioenfondsen en werkgevers over pensioen- en beloningsbeleid, zowel vanuit techniek als vanuit gedragswetenschap met als doel activatie van deelnemers/werknemers.

ACTIVEREN IS HET NIEUWE RAPPORTEREN

Om de deelnemer (die stelselmatig het slachtoffer is van zijn eigen cognitieve gedragsvalkuilen) niet volledig aan zijn lot over te laten, zet de wetgever in op een versteviging van de keuzebegeleiding en informatievoorziening: *'Pensioenuitvoerders zullen beter inzicht moeten geven in de gevolgen en risico's van de keuze voor de deelnemer.'* Door de deelnemer proactief te informeren over te maken keuzes, is de gedachte dat de deelnemer beter wordt geactiveerd om (tijdig) na te denken over de keuzes die hij/zij kan maken ten aanzien van pensionering. En juist omwille van de persoonlijkere pensioenregelingen, is het tijdig maken van keuzes des te belangrijker: bijsturen moet op tijd gebeuren.

Alhoewel proactief informeren op zichzelf een goed idee is, is informeren een monoloog. Het is een bekend probleem dat in veel gevallen de ontvanger niet altijd aan staat bij de deelnemer, vooral door het afwezige vertrouwen in de sector. In dat geval is informatievoorziening vermoedelijk geen effectief middel. Wij achten daarom dat niet zozeer informatievoorziening, maar juist activatie van deelnemers een sleutelvoorwaarde voor het succes van het nieuwe pensioenstelsel is. Wij betogen dat hierin een cruciale rol is weggelegd voor de rapportages die actuarissen, (fiduciair) vermogensbeheerders en adviseurs aan de pensioenuitvoerder leveren. Het zijn immers deze rapportages waarop de pensioenuitvoerder zijn gedragsinterventies richting de deelnemers zal baseren.

HIERIN IS EEN CRUCIALE ROL WEGGELEGD VOOR DE RAPPORTAGES VAN ACTUARISSEN, (FIDUCIAIR) VERMOGENSBEHEERDERS EN ADVISEURS

INFORMATIEBEHOEFTE VERANDERT

De informatie die een pensioenuitvoerder aan zijn deelnemers kan leveren is voor een significant deel gestoeld op informatie die de pensioenuitvoerder ontvangt van uitbestedingsrelaties. Het resultaat dat wordt behaald met beleggingen wordt gerapporteerd door de vermogensbeheerder, wijzigingen in de levensverwachting door de actuaaris, digitale activiteit van deelnemers vanuit de administrateur, et cetera. Bij het begeleiden van de deelnemer in het maken van keuzes, en het zo cruciale activeren van de deelnemer, zal de pensioenuitvoerder noodzakelijkerwijs leunen op hetgeen hem door zijn uitbestedingsrelaties ter beschikking wordt gesteld. De uitbestedingsrelaties dienen op hun beurt te anticiperen op deze directere relevantie van hun rapportages voor de werkgever(s) én de deelnemer.

Pensioenuitvoerders dienen de informatie die ze ontvangen te kanaliseren en te borgen dat ze de deelnemer de informatie geven waar hij/zij op reageert. Met andere woorden: informatie moet getransformeerd worden naar relevante triggers om tot activatie te kunnen komen. Niet elke deelnemer zal immers zitten te wachten op een technische resultaatanalyse van zijn (verwachte) pensioenuitkering, maar sommige deelnemers zullen deze informatie wel wensen voor hun besluitvorming. Het gevolg van het met algemene informatie overladen van een minder geïnteresseerde deelnemer en het onvoldoende adequaat informeren van een geïnteresseerde deelnemer is in onze optiek vergelijkbaar: bij beiden bestaat het risico dat ze niet worden geactiveerd om hun pensioenuitkering goed te kunnen integreren in de eigen *financial wellbeing*; ze haken allebei af.

MET INFORMATIE OVERLADEN DEELNEMERS KUNNEN AFHAKEN

Het kunnen leveren van deze informatie wordt lastiger naarmate de hoeveelheid rapportages toeneemt die de pensioenuitvoerder ontvangt. Zeker wanneer zij meerdere rapportages ontvangen over hetzelfde onderwerp, bijvoorbeeld de mate van beleggingsrisico die binnen een leeftijdscohort wordt genomen. Wanneer deze informatie ook nog eens afwijkt (of elkaar zelfs tegensprekt), heeft de pensioenuitvoerder een flinke kluit aan het helder en eenduidig kunnen overbrengen van deze informatie naar de deelnemer. Wij zijn daarom van mening dat actuarissen en adviseurs de pensioenuitvoerder hierin enorm kunnen helpen, wanneer zij integrale rapportages – als *single source of truth* – kunnen bieden aan de pensioenuitvoerder én daarbij de informatie transformeren in relevante triggers die gebruikt kunnen worden voor welke groepen deelnemers.

Wij voorzien daarom dat ook de vorm waarin wordt gerapporteerd gaat veranderen. Een gemiddelde deelnemer is inmiddels gewend om, bijvoorbeeld op zijn telefoon, à la minute inzicht te kunnen krijgen in zijn beleggingsrekening of in de status van zijn declaraties bij de zorgverzekeraar. Om pensioen echt integraal onderdeel te kunnen laten zijn van de *financial wellbeing* van de deelnemers, dient ook de pensioenuitvoerder zorg te dragen voor actuele informatie die op elk moment te raadplegen is. Dat pensioenkapitaal een heel ander karakter hebben dan een vrij beleggingskapitaal doet daar niets aan af. Als we echt willen dat deelnemers geactiveerd worden, dan moet ook het pensioenkapitaal dichterbij de mensen gebracht worden.

INFORMATIEBEHOEFTE IS NIET STATISCH

Naar onze mening is de informatiebehoefte van pensioenuitvoerders en deelnemers niet statisch. Bijvoorbeeld: als een vocale, activistische minderheid van de deelnemers bepaalde specifieke informatie wenst te ontvangen, kan daarbij al snel een kritieke massa worden bereikt. De pensioensector heeft dit de afgelopen periode aan den lijve ondervonden op het gebied van duurzaamheidsbeleid: deelnemers willen meer inzicht en duidelijkere activiteiten van hun pensioenuitvoerders zien over de wijze waarop zij duurzaamheidscriteria integreren in hun beleggingsportefeuille. Een informatiebehoefte van een subset van gelijkgestemde deelnemers (persona) kan snel evolueren en daarmee ook de vraag die een pensioenuitvoerder zal stellen aan zijn actuaaris of vermogensbeheerder. Naarmate de pensioendeelnemer meer geactiveerd wordt, verandert ook zijn informatiebehoefte. Wij achten het daarom van belang dat de actuaaris (en andere uitbestedingsrelaties) enige flexibiliteit weet te behouden in zijn rapportagevoorziening: de vraag die zij krijgen van pensioenuitvoerders kan immers snel evolueren en per pensioenregeling / populatie-mix anders zijn.

COMMUNICEREN IN DE TAAL VAN DE DEELNEMER

Communicatieafdelingen en actuarissen opereren vooralsnog redelijk los van elkaar in hun informatievoorziening aan de pensioenuitvoerder (en de deelnemer). Wanneer een deelnemer vragen heeft over de hoogte van zijn pensioen, volstaat in veel gevallen een algemene toelichting over de ontwikkeling van de dekkingsgraad en de wettelijke regels die verbonden zijn aan het indexeren van pensioenaanspraken en -rechten. Maar, dat maakt het pensioen zeker niet *'persoonlijker'*. Bovendien, het verdwijnen van de dekkingsgraad en het directer laten meebewegen van pensioenuitkeringen met financiële resultaten, maakt dat de toelichting die zal worden gevraagd van een pensioenuitvoerder (en diens communicatieafdeling) iets dieper in zal moeten gaan op bijvoorbeeld het daadwerkelijk bijgeschreven rendement op de individuele pensioenspaarpot. De 'klantenservice' van de pensioenuitvoerder zal zich hier dus over moeten laten informeren én deze (soms technische) informatie op een begrijpelijke manier moeten kunnen overbrengen naar de deelnemer in een vorm die voor die deelnemer relevant en doeltreffend is.

Ook hier speelt de tijdigheid van informatie een belangrijke rol: in tijden van plotse stress op financiële markten, is het goed denkbaar dat deelnemers zich zullen afvragen of, en zo ja welke, gevolgen dit heeft voor hun pensioenuitkering. Een recent voorbeeld is de val van de aandelenkoersen door de spanningen rondom het Oekraïneconflict. Pensioencommunicatie en vermogensbeheer zullen er hierin samen voor moeten zorgen dat deze informatie tijdig voorhanden is en dat de juiste vorm van de boodschap wordt gevonden.

WERKGEVERS VERWACHTEN MEER STURING TER INVULLING VAN HUN EIGEN ZORGPLICHT

GOED WERKGEVERSCAP WORDT BELANGRIJKER

Bij het overdragen van de risico's naar de deelnemers neemt het gewicht van de zorgplicht van de werkgever ook toe. Niet alleen worden pensioenuitvoerders afhankelijker van wat hun servicepartners kunnen leveren, tegelijkertijd verwachten werkgevers meer sturing ter invulling van hun eigen zorgplicht. Uit recent onderzoek weten we dat het samenspel tussen pensioenuitvoerder en werkgever essentieel is voor het vertrouwen dat deelnemers hebben in het stelsel en voor de daadwerkelijke activatie van de deelnemers. Wij verwachten dat dit een onderdeel is waarop sterke differentiatie in de markt van aanbieders zal gaan ontstaan.

CONCLUSIE

Werk aan de winkel voor pensioenfondsen en hun leveranciers. Het is tijd om eens goed opnieuw na te denken over de inhoud van benodigde rapportages onder het nieuwe pensioenmodel. Gezien de omvang van de verandering is het wellicht zelfs verstandiger om te herbouwen dan te verbouwen. We weten inmiddels dat het activatieproces pluriform en complex is. Het is per persona iets anders wat een trigger effectief maakt. Om activatie goed te doen, moet er begrip zijn van welke triggers effectief zijn voor welke persona (en welke groep stelselmatig niet wordt geactiveerd) zodat het beleid daarop kan worden aangepast. Daarvoor zijn de juiste rapportages nodig en die zien er vermoedelijk heel anders uit dan onder het huidige kader. ■

Hoe blijvend is duurzaamheid?

De hele wereld lijkt inmiddels duurzaam. Van autofabrikanten tot energiemaatschappijen en van supermarkten tot financiële instellingen. De aandacht voor het duurzaamheidsthema is logisch. Er is een toenemende belangstelling vanuit verschillende stakeholders.

Neem bijvoorbeeld de reactie van VN secretaris-generaal Guterres op het recent gepubliceerde rapport van IPCC over de impact van klimaatverandering. Guterres noemde het rapport 'een atlas van menselijk lijden en een vernietigende aanklacht tegen falend klimaatleiderschap'. Volgens hem drijft ongecontroleerde CO₂-uitstoot de meest kwetsbaren van de wereld 'als een mars van kikkers' richting de vernietiging.

Voorgangers van het rapport hebben eerder al overheden in beweging gezet om na te denken over klimaatverandering zoals het klimaatakkoord dat gesloten is in Parijs in 2015. De gevolgen van klimaatverandering zijn mogelijk dermate desastreus dat De Nederlandsche Bank (DNB) heeft besloten om dit een speerpunt te maken in haar toezicht. Dat betekent dat DNB verwacht dat het financiële systeem geraakt kan worden door klimaatverandering. Overigens benoemt DNB ook schaarste aan water en grondstoffen en het verlies van biodiversiteit als grote risico's voor de Nederlandse financiële sector.

Drs. D. van der Putten AAG is Acting Chief Commercial Officer bij ACTIAM.

DNB staat hier niet alleen in. In de top 10 van grootste economische risico's volgens het World Economic Forum (WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf (weforum.org)) staat maar liefst acht keer een milieu- en sociaalgerelateerd onderwerp. Grofweg dezelfde thema's als waar DNB naar kijkt, aangevuld met de gevolgen op de mensheid zoals klimaatvluchtelingen of de gevolgen van extreem weer. Denk daarbij aan de vaker voorkomende bosbranden, en dichter bij huis de overstromingen als gevolg van hevige regenval. Onderzoek toont aan dat er een duidelijk verband is met klimaatverandering en dat dit in de toekomst tot negen keer zo vaak kan voorkomen.

VERANTWOORDELIJKE PENSIOENFONDSEN INVESTEREN NIET MEER IN FOSSIELE BRANDSTOFFEN

De duurzaamheidsonderwerpen zijn in toenemende mate onderdeel van het maatschappelijke debat. Van pensioenfondsen wordt steeds vaker verwacht dat zij hun verantwoording nemen om bij te dragen aan een leefbare wereld en bijvoorbeeld niet meer in fossiele brandstoffen investeren. Hetzelfde geldt voor verzekeraars. Want hoe kun je premies verhogen die rekening houden met de te verwachten klimaat-schade en tegelijk deze premies investeren in activiteiten die bijdragen aan klimaatverandering?

Een toenemende vraag naar duurzaamheid vanuit de consument en toezichthouder. Het is niet zo verwonderlijk dat de financiële sector zich op het thema heeft geworpen. Tegelijk is er een worsteling met hoe het thema in te vullen. Want wat is de juiste definitie van duurzaam? Mag je dan investeren in tabak? Wetende dat dit grote negatieve gevolgen heeft voor gezondheid van mensen en dat de industrie kinderen misleidt en verslaafd maakt in Azië om zo toekomstige inkomens zeker te stellen. Of in wapens? Bestemd om jezelf te verdedigen wanneer een ander land onaangekondigd binnenvaalt. Deze discussie laait weer op gegeven de situatie in Oekraïne. In combinatie met de hogere verwachte uitgaven die zijn aangekondigd door overheden. En wanneer is er sprake van greenwashing? Partijen die zich beter voordoen dan ze in werkelijkheid zijn. In 2018 is er een artikel gepubliceerd door Citywire. Zij onderzochten de naamsverandering van beleggingsfondsen in een half jaar tijd. In totaal wijzigden 48 fondsen hun naam waarbij ze 'sustainable' of 'ESG' toevoegden aan hun naam.

Tegelijk bleef de onderliggende beleggingsportefeuille inhoudelijk ongewijzigd.

In Nederland kennen we een aantal benchmarks die tot doel hebben om de mate van duurzaamheid van financiële instellingen te meten. De meest bekende zijn VBDO en Eerlijke geldwijzer (EGW). Beide hebben als doelstelling de sector te verduurzamen. Daarbij is het uitgeven van een benchmark (een vergelijking tussen sectorgenoten op het gebied van duurzaamheid) een van de manieren om verduurzaming te stimuleren.

Waarbij VBDO zich richt op 4 pijlers (governance, policy, implementation, accountability), richt EGW zich op duurzaamheidsthema's (9 in totaal), risicosectoren (4) en transparantie (1). Bij de VBDO is de eindscore tussen 0 en 5, bij EGW tussen 1 en 10.

WAT IS DUURZAAMHEID EN HOE MEET JE HET?

Stichting pensioenfondsen ABP scoort volgens de methodiek van VBDO een 4 en volgens EGW gemiddeld 4,3. Pensioenfondsen zorg en Welzijn (PFZW) volgens VBDO 3,4 en volgens EGW een 3,9. Met daarbij dus het verschil in de schaling! ABP behaalt op de 14 EWG thema's 4 keer een voldoende en PFZW 3 maal. Na het bestuderen van deze onafhankelijke benchmarks en hun uitkomsten blijft de vraag of deze pensioenfondsen 'duurzaam' zijn of niet. En kun je dit uitdrukken in één cijfer? Net als we doen bij economische groei en GDP?

Om het nog een stap verder te brengen, VBDO wil zogenoemde *real world impact* stimuleren. Oftewel wat is de bijdrage of inzet met betrekking tot verandering in de reële wereld of economie. Vanuit dat perspectief is het de vraag of de verkoop van fossiele brandstoffen door ABP bijdraagt aan deze impact of met name gevolgen heeft voor de beleggingsportefeuille. PFZW blijft beleggen in fossiele brandstoffen op voorwaarde dat zij voldoen aan het klimaatakkoord van Parijs. Daarmee stimuleren ze de transitie. Wat is duurzaamheid en hoe meet je het?

Op Europees niveau is er eveneens een initiatief om uniform de mate van duurzaamheid te meten, de EU Taxonomy Regulation, onderdeel van het bredere EU Sustainable Finance Plan. De EU Taxonomy Regulation is een classificatie tool om te bepalen of een economische activiteit 'groen' is en blijft. Dat helpt beleggers, bedrijven en beleidsmakers om beter geïnformeerde beslissingen te nemen door méér kennis van activiteiten die naar verwachting een substantiële bijdrage leveren aan het behalen van duurzaamheidsdoelstellingen en daardoor meehelpen aan de overgang naar een duurzamere economie.

In totaal zijn er zes doelen gesteld: het tegengaan van klimaatverandering; het aanpassen aan klimaatverandering; beschikbaarheid van water; circulaire economie; preventie en controle op vervuiling; biodiversiteit en ecosystemen.

Economische activiteiten die in aanmerking komen voor screening op deze doelstellingen worden omschreven in de Technical Screening Criteria en worden beoordeeld aan de hand van drie uitgangspunten. Om het predicaat duurzaam te krijgen, moet een activiteit:

- **Substantieel bijdragen** aan ten minste een van de zes milieudoelen die hierboven zijn genoemd.
- **Geen significante schade** toebrengen aan een van de andere milieudoelen (het 'do no significant harm' criteria).
- **Voldoen aan minimum borging** om te voorkomen dat maatschappelijke stakeholders een negatieve impact ondervinden.

De grootste discussie bij de implementatie gaat over de vraag of gas en kernenergie als duurzaam of groen te classificeren zijn. Dat ze een rol te spelen hebben in de transitie dat is duidelijk, maar zijn ze lange termijn houdbaar?

Een tweede belangrijke pijler onder de EU Sustainable Finance Strategy is de SFDR (sustainable finance disclosure regulation). De meest bekende impact is de classificering van beleggingen in de categorieën 6, 8 of 9. Op basis van een self-assessment mogen beleggingsfondsen en -instellingen aangeven hoe duurzaam bijvoorbeeld het beleggingsfonds is. Waarbij 6 staat voor geen duurzaamheid en 9 voor zeer duurzaam. De exacte grenzen tussen met name 8 en 9 zijn op verschillende manieren uit te leggen (zie ook de hiervoor genoemde Technical Screening Criteria). Want wat is bijvoorbeeld 'no significant harm'? Mag ik wel één kind aanzetten tot kinderarbeid?

De wens naar verslaggeving gaat verder. Zo moet er conform NFRD (of CSDR) gerapporteerd worden over de zogenoemde 'eligibility' van portefeuilles. Oftewel in hoeverre wordt er bijgedragen aan de duurzame doelstellingen. De doelstelling was om dit per onderneming in portefeuille op activiteitsniveau aan te geven. Bij het ontbreken van de juiste data en überhaupt een idee over hoe dit aan te vliegen, houden accounts, toezichthouders en financiële instellingen elkaar bezig. De lijst van nieuwe rapportageverplichtingen lijkt oneindig. Met daarbij de grote vraag wat het daadwerkelijk oplevert naast de regeldruk.

De aandacht voor duurzaamheid is nodig. Zowel voor de maatschappij als voor stabiliteit van de financiële sector. Dat overheden en toezichthouders zich hier opwerpen als drijvende kracht is zowel positief als noodzakelijk. In de manier waarop het wordt uitgerold is veel te winnen. Het is momenteel te vrijblijvend (self assessment) met de mogelijkheid voor greenwashing. Tegelijk wordt er op de uitkomsten wel geacteerd, wat betekent dat de markt in beweging is. Nu nog een beetje bijsturing voor de juiste richting. ■

Geïnteresseerd in een actuariële carrière?

Ga naar de website van het Actuarieel Instituut voor onze opleidingen, bijvoorbeeld:

- Actuarieel Rekenen
- Post bachelor Actuarieel analist
- EMAS (& premaster)

www.ag-ai.nl/opleidingsaanbod

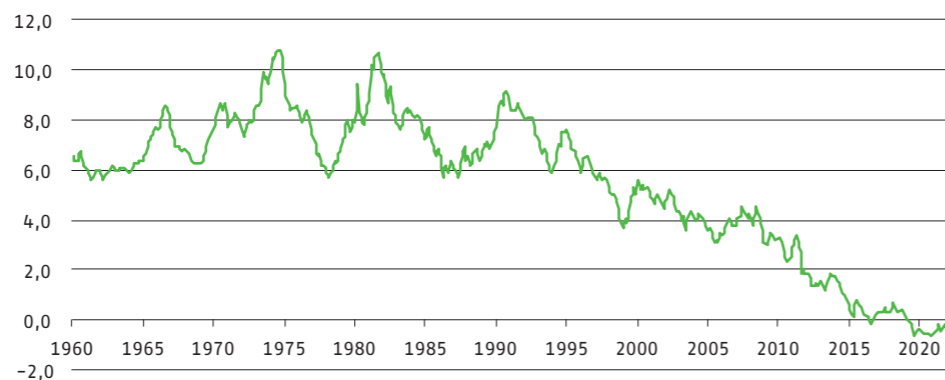
Inflatie en beleggingen

Inflatie, inflatie, inflatie. Als een woord aan inflatie onderhevig is dan is het wel het woord inflatie. Iedereen heeft het er tegenwoordig over. En dat is met een reden. In ruim veertig jaar breken we hier en daar records waar het op inflatie aankomt. Daarnaast brengt inflatie ook beleggingsrisico's met zich mee.

EEN NIEUWE WERKELIJKHEID

Het is niet te verwachten dat de hoge inflatiepercentages waarmee de wereld vanaf de zomer van 2021 te maken heeft, op die niveau structureel zullen blijven. In de loop van de tijd zullen de eenmalige oorzaken minder dominant worden en/of uit de inflatiecijfers wegvallen en zal ook het inflatiecijfer een daling inzetten.

Echter, gezien de structurele oorzaken die zich ondertussen steeds nadrukkelijker aandienen en het langdurig ruime monetaire beleid van de ECB de afgelopen periode, is een snelle terugkeer naar de inflatiepercentages van voor de coronapandemie niet waarschijnlijk. Er moet rekening gehouden worden met het scenario waarin de jaarlijkse inflatie weliswaar daalt van de huidige hoge niveaus, maar zich vervolgens stabiliseert op niveaus die significant hoger zullen zijn dan voor de coronapandemie.

Grafiek: Ontwikkeling Duitse 10-jaars rente vanaf 1960

INFLATIE EUROZONE EN BUITENLAND

Nadat een te lage inflatie jarenlang hét probleem was in de ogen van de centrale banken wereldwijd, is de geldontwaarding sinds de zomer van vorig jaar duidelijk aan het stijgen. Bedroeg de inflatie in de eurozone en de VS in 2020 en het eerste deel van 2021 iets meer dan 0 procent, inmiddels liggen inflatiepercentages (gemeten t.o.v. een jaar eerder) aanmerkelijk boven de streefpercentages van de centrale banken. In de VS bedroeg de jaarlijkse inflatie in december 2021 7 procent, terwijl de Fed, de Amerikaanse centrale bank, ongeveer 2 procent inflatie per jaar nastreeft.

In de eurozone lagen de prijzen in de laatste maand van 2021 5 procent hoger dan een jaar eerder. De ECB heeft als taak prijsstabiliteit in de muntunie te waarborgen, wat de bank omschrijft als een inflatiepercentage van 2 procent per jaar, op middellange termijn. In Groot-Brittannië bedraagt de inflatie 5,4 procent waar de Britse centrale bank eveneens 2 procent per jaar als doelstelling heeft. De snelle en sterke stijging van de inflatie beperkt zich niet tot Europa en Amerika maar is een wereldwijd fenomeen.

C. van Roosmalen MSc RBA is verantwoordelijk voor Institutioneel Vermogensbeheer binnen OHV Vermogensbeheer en opgenomen in het register van DSI/ESMA Adviseren Beleggen Institutioneel.

Deze snelle en sterke stijging van de prijzen, valt samen met de opleving (en dus heropening) van de economieën na de recessie veroorzaakt door de coronapandemie in 2020. In de kern is dat niet bijzonder; prijzen hebben de neiging sneller te stijgen wanneer een economie begint aan een herstel na een periode van zeer lage groei of krimp. Wat anno 2021 en 2022 bijzonder is, is vooral de omvang van de stijging van de inflatie.

De situatie in Rusland en Oekraïne zal ongetwijfeld invloed hebben op de rente, maar is geen oorspronkelijke drijfveer van de stijgende langetermijnrentes. Dat deze rentes stijgen, is een langetermijnproces en effect op de rente dat al ver voor Rusland is ingezet. Hopelijk heeft deze situatie slechts een tijdelijk effect op de rente.

INFLATIEVOORUITBLIK

De ECB raamde de geldontwaarding in 2022 op 3,2 procent, gevolgd door 1,8 procent in zowel 2023 als 2024. De Nederlandsche Bank voorzag 2,9 procent inflatie in Nederland in 2023. Met het oog op de komende jaren moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat de jaarlijkse inflatie in de eurozone hoger kan uitpakken dan de ECB in eerste instantie verwachtte.

In de eerste plaats is er het eerdergenoemde vertraagde effect van het langdurig ruime monetaire beleid en niet tijdig in actie komen wanneer inflatie te lang te hoog lijkt te zijn. Wanneer het ruime monetaire beleid binnenkort stopt, duurt het nog even voordat dit zijn impact heeft.

In de tweede plaats zijn er meerdere factoren die de inflatie in afgelopen decennia omlaag hebben gedrukt die óf de andere kant op kunnen gaan werken of niet meer de inflatie omlaagdrukken. Te denken valt aan de vertraging in het proces van globalisering of zelfs deglobalisering en de vergrijzing, waardoor arbeid in toenemende mate schaars wordt.

In de derde plaats is er de groene transitie die inmiddels begonnen is. Die transitie houdt in dat het gebruik van fossiele grondstoffen ontmoedigd wordt, iets wat voornamelijk gestimuleerd wordt door de vervuiling de beprijzen via het Emissions Trading System. Het gevolg is dan dat gedurende de groene transitie de energiekosten voor consumenten kunnen stijgen. Omdat de groene transitie een structurele verandering is, is de kans groot dat de stijgende energieprijzen geen tijdelijk fenomeen zullen zijn, iets wat de inflatie gedurende de genoemde transitie structureel onder opwaartse druk kan zetten.

BELEGGINGSRISICO

Wat zijn nu de gevolgen voor de beleggingen? Laten we beginnen met de obligaties. Voor inflatie en derhalve het risico op koopkrachtverlies van het kapitaal willen beleggers gecompenseerd worden. Deze compensatie resulteert in hogere rentes. Hogere rentes resulteren weer in lagere obligatiekoersen en derhalve een waardevermindering van de obligatieportefeuille.

Voor aandelen is het enigszins genuanceerder. Wanneer er voldoende sprake is van winstgroei en winstverwachtingen bij bedrijven hoeft inflatie geen negatieve impact te hebben. Maar wanneer aandelen sterk afhankelijk zijn van hoge winstverwachtingen in de toekomst dan kunnen de aandelenprijzen wel gaan dalen, wanneer deze bedrijven niet in staat zijn om hun winstmarges op peil te houden door de hogere kosten door te berekenen aan hun klanten.

WAT TE DOEN

Wat moet je als institutionele belegger doen om je te beschermen tegen inflatie? Of beter gezegd, wat had je moeten doen? Voor de meeste institutionele beleggers bestaat het grootste deel van hun beleggingen uit vastrentende waarden. Daarnaast zijn de vastrentende waarden ook het gedeelte van de portefeuille om je verplichtingen mee af te dekken.

Het eerste gedeelte van je vastrentende waarden gebruik je dan ook om je verplichtingen mee af te dekken. Wanneer je vervolgens nog meer vermogen dan verplichtingen hebt, dan kun je dit ook gaan beleggen. In een lagere renteomgeving en met ruime beleggingsrestricties trap je al snel in de val om vervolgens meer risico's te nemen of met een langere looptijd te gaan beleggen. Dat brengt in ieder geval nog iets op. Het is bij inflatierisico en derhalve stijgende rentes juist zaak om niet te lang en gespreid over kortere looptijden te beleggen. Het is aan de vermogensbeheerder om die balans te vinden binnen de restricties van het beleggingsbeleid en -plan. Op deze manier kun je mee profiteren met de stijgende rentes door te herbeleggen tegen hogere rentes.

Om je te beschermen tegen inflatie kun je tevens beleggen in obligatiefondsen, die het renterisico hebben afgedekt door middel van futures en zo een lagere duratie kennen, of beleggen in inflatiegerelateerde obligaties.

INFLATIE EN BELEGGINGEN

Twee jaar geleden schreef ik in dit blad een artikel over de nieuwe werkelijkheid. Een lage rente en het verlangen om een optimale balans te zoeken tussen rendement, risico en vereist kapitaal. Binnen deze balans speelt inflatie nu weer een rol en heeft invloed op het rendement en de risico's van de beleggingen. Door de kasstromen vanuit de verplichtingen afgedekt te hebben met kasstromen vanuit de beleggingen ben je als institutionele belegger beter beschermd tegen inflatie. ■

AG Jaarcongres 2022

dinsdag

7 JUNI 2022

Spant! (Bussum)

Open norm in Wtp verplicht pensioenuitvoerders tot 'aanzetten tot relevante actie'

Wet toekomst pensioenen (Wtp) stelt harde eisen aan pensioencommunicatie

Nog een klein jaar, en dan is de nieuwe Wet toekomst pensioenen (Wtp) van kracht. Met grote gevolgen voor de pensioensector, en specifiek voor pensioencommunicatie. In de – nu nog – conceptwettekst van de Wtp is namelijk een nieuwe open norm opgenomen die pensioenuitvoerders verplicht om deelnemers aan te zetten tot relevante actie. Dat stelt dus harde eisen aan pensioencommunicatie: informatie moet activeren. Maar hoe, dat laat de wetgever aan de uitvoerders over.

NAAR EEN NIEUW PENSIOENSTELSEL

De Wtp moet gaan zorgen voor een duurzaam en houdbaar pensioenstelsel, stelt de overheid. Deelnemers krijgen meer inzicht in de ingelegde premie, wat het persoonlijk voor hen gereserveerde vermogen is en hoeveel pensioen zij kunnen verwachten. Omdat het pensioen meer mee gaat bewegen met de economie, moeten deelnemers zelf eerder actie gaan ondernemen. Om bij te gaan sparen als het tegenzit, bijvoorbeeld. En daarom stelt de overheid een harde eis aan de communicatie van pensioenuitvoerders: de eis van activeren.

Omdat deze eis de vorm van een open norm heeft, mogen uitvoerders zelf invullen hoe ze dat doen. Verplichte communicatievormen, zoals het uniforme pensioenoverzicht (de UPO) of het Pensioen 1-2-3, verdwijnen en maken plaats voor meer vrijheid voor pensioenuitvoerders. Dat is een goede zaak. Want de uitvoerders – of hun pensioenuitvoeringsorganisatie, zoals wij – kennen hun pensioendeelnemers tenslotte het beste, en weten hoe ze hen het beste kunnen activeren. De open norm om te activeren biedt pensioenuitvoerders dus nieuwe ruimte om hun werk goed te doen.

ACTIVEERT DE GESTUURDE INFORMATIE DE DEELNEMERS OF ONTMOEDIGT DIE HEN?

BEPERKTE VRIJHEID

Toch is die vrijheid niet absoluut. Want hoewel de Wtp de vorm straks loslaat, dicteert de wet nog wel welke inhoud gecommuniceerd moet worden. Om te kunnen activeren, hebben pensioenuitvoerders echter de vrijheid nodig om de informatieaanpak af te stemmen op de eigen achterban. Tussen pensioenuitvoerders en hun deelnemers bestaan nou eenmaal grote verschillen, met als gevolg: wisselende behoeftes aan de manier waarop informatie gepresenteerd wordt. Factoren als beroepsgroep en opleidingsniveau, leeftijdscategorie of status bepalen die behoefte. En of de gestuurde informatie ze kan activeren of juist ontmoedigt.

ALS VANZELF ACTIVEREND

In een ideale wereld zou alle informatie van pensioenuitvoerders als vanzelf activeren. Maar we weten dat het in de praktijk niet zo werkt. Voor de meeste mensen staat pensioen nou eenmaal laag op de agenda. En zelfs als de informatie wel goed bekeken wordt, hebben de meeste mensen alsnog ondersteuning nodig om daadwerkelijk in actie te komen. In de conceptwettekst stapt de wetgever nu wat makkelijk over dat verschil tussen activeren en informeren heen. De meeste aandacht, ook van veel vakbladen trouwens, gaat naar de begeleiding bij het maken van keuzes – een andere nieuwe open norm in de wettekst, de open norm voor keuzebegeleiding.

Maar voordat je überhaupt keuzebegeleiding aan deelnemers kunt bieden, is eerst die andere stap nodig: het activeren. Want pas na

activatie gaan deelnemers naar een online omgeving om hun keuze te maken. En er is nog een reden om activeren en keuzebegeleiding los te koppelen. Er zijn namelijk ook acties waar géén keuze aan gekoppeld is. Denk aan het lezen van de UPO. Deelnemers hoeven geen inhoudelijke keuze te maken, maar moeten wel iets doen: hun jaarlijkse pensioenoverzicht lezen.

INFORMEREN KAN ZELFS DEACTIVEREN

Activeren en keuzebegeleiding zijn dus niet hetzelfde, activeren en informeren ook niet. Sterker nog: informeren kan soms zelfs averechts werken. Zeker als het te veel is en het niet op het juiste moment komt. Dan deactiveert het eerder dan dat het activeert. Een goed voorbeeld zijn de pensioenberekeningen op basis van de uniforme rekenmethode, de methode die pensioenuitvoerders nu verplicht toepassen in hun communicatie over het te bereiken pensioen. De uitkomsten bij DC-regelingen – waar we in het nieuwe stelsel allemaal naartoe gaan – liggen voor jongere deelnemers zo ver uit elkaar dat zij er niets mee kunnen. Zo kan hun pensioen in slecht weer € 10.000 per jaar worden, in normale omstandigheden € 40.000, en in het gunstigste geval € 110.000. Moeten ze dan wel of niet bijsparen? Het geeft deze groep weinig relevante informatie.

COLLECTIEVE INFORMATIE DUS, DIE PERSOONLIJK AANVOELT

Wij lossen dit dilemma nu op door de communicatie en informatie, ondanks de verplichtingen, wél zo relevant mogelijk te maken. Dat doen wij niet op basis van een gevoel, maar op basis van data, onderzoek en diepte-interviews onder deelnemers. Waar hebben zij op welk moment behoefte aan? De communicatie bouwen we gelaagd op. In de eerste laag, een brief of e-mail bijvoorbeeld, activeren we deelnemers. In de lagen erop, meestal op de deelnemerswebsite, brengen we stap voor stap de minder relevante, maar wel verplichte informatie. Zo voldoen we aan de wettelijke verplichtingen, terwijl we wel activeren. Daarnaast voorzien wij onze communicatie van meetpunten. Daardoor kunnen we het effect en het resultaat van onze communicatie-inspanningen meten, en onze communicatiemiddelen daarop finetunen.

SEGMENTATIE WERKT

Uniforme informatie werkt niet, relevante informatie wel. En dat vraagt om maatwerk – niet per deelnemer of per uitvoerder, maar per segment. Denk aan een leeftijdsgroep of soort huishouden. Daarmee zorgen we voor een balans tussen persoonlijke communicatie aan de ene kant, die – aan de andere kant – wel uitvoerbaar en te bekostigen blijft. Collectieve informatie dus, die persoonlijk aanvoelt: dat realiseren we door informatie op te delen in 'brokken' die, goed gecombineerd, de informatie relevant maken voor iedere lezer. Denk aan alleen 60-plussers informeren over de mogelijkheid van een 'bedrag ineens'. Dan werkt activeren.

Maar om die relevantie, segmentatie en gelaagdheid aan te kunnen brengen, hebben pensioenuitvoerders voldoende data én bewegingsvrijheid nodig. En die is nu nog steeds, ook straks met de nieuwe open norm, onvoldoende. Doordat de conceptwettekst niet heel veel houvast biedt, komt de vrijheid – paradoxaal genoeg – nog verder in gevaar. Want dat betekent dat invulling in lagere wetgeving alsnog kan gebeuren, of dat toezichthouders beleidsregels gaan maken die de vrijheid inperken. Daarom pleiten wij voor het toevoegen van relevantie van informatie in het wetsvoorstel. Dat geeft de vrijheid aan communicatieprofessionals om niet alle informatie altijd aan te hoeven bieden, en om dus werkelijk te kunnen activeren.

MEETBARE INSPANNINGEN

Daarnaast blijven wij ons inzetten om activatie en de inspanningen daarvoor meetbaar te maken. Zo ontwikkelen we nu een activatie-index: per pensioenuitvoerder brengen we geanonimiseerd in kaart hoe actief de deelnemerspopulaties zijn. Doordat we dat op een gelijke manier meten, kunnen we de populaties straks gaan vergelijken. Dit doen we primair om beter te kunnen onderzoeken welke communicatie-inspanningen het meeste effect sorteren, zodat we onze klanten kunnen helpen deelnemers zo gericht mogelijk te activeren. Bijkomend effect is dat we ook trends en patronen gaan zien. En dat helpt ons en de pensioensector om sámen verder onderzoek te doen naar de effecten van activatie. ■

Waardering en-bloc clause in AOV verzekeringen

Door een recente Q&A van DNB over de contractgrens bij individuele arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (AOV's) staat de zogenaamde en-bloc clause volop in de aandacht. Deze en-bloc clause is een embedded optie voor de verzekeraar, waarvan de waarde geadresseerd zou moeten worden in de best estimate van de verplichtingen, alsmede in de Solvency Capital Requirement (SCR) onder Solvency II. In dit artikel beschrijf ik de waardering van deze optie aan de hand van een kwantitatief voorbeeld.

ACHTERGROND

De meeste arbeidsongeschiktheidsverzekeraars hebben een en-bloc clause in hun voorwaarden opgenomen. Deze clause maakt het mogelijk om in bestaande contracten eenzijdig wijzigingen door te voeren in de premie of de voorwaarden. Een wijziging als gevolg van de en-bloc clause moet worden toegepast op een groep van verzekeringen, en mag niet worden doorgevoerd voor individuele klanten. De en-bloc clause kan gezien worden als een 'embedded optie' in het verzekeringsproduct, ten gunste van de verzekeraar.

In de context van Solvency II wordt deze clause door de meeste verzekeraars niet expliciet geadresseerd in de best estimate van de verplichtingen en in de SCR. In plaats daarvan wordt voor de bepaling van de SCR uitgegaan van een kortere looptijd, namelijk 1 jaar, onder de aanname dat verliezen na deze periode volledig gecompenseerd kunnen worden met premieverhogingen voortvloeiend uit de en-bloc clause. Echter, DNB heeft in een recente Q&A¹ aangegeven dat deze methodologie niet meer geoorloofd is voor individuele AOV's. In plaats daarvan is de looptijd van de verzekering leidend en moet het en-bloc beleid expliciet beschreven en gemodelleerd worden.

Een ogenschijnlijk voor de hand liggende manier om de en-bloc clause te adresseren is om in de best estimate uit te gaan van de premies zonder aanpassingen, en vervolgens bij de stress scenario's die ten grondslag liggen aan de SCR te beoordelen of de en-bloc clause van toepassing is en zo ja, de premieverhogingen te verwerken in de SCR. Echter, deze aanpak heeft twee nadelen:

- Het gaat er aan voorbij dat de en-bloc clause een embedded optie is die zowel waarde heeft in de best estimate als in stress scenario's;
- Het kan leiden tot volatiliteit over tijd van de SCR, als de en-bloc clause afwisselend wel en niet in werking treedt in de stress scenario's.

In plaats van bovenstaande is het meer correct om de en-bloc clause te behandelen conform de embedded opties in levensverzekeringen. Dat betekent dat de optie zowel in de best estimate als in de scenario's die ten grondslag liggen aan de SCR gewaardeerd dient te worden.

BESCHRIJVING EN-BLOC CLAUSE

De details van de en-bloc clause verschillen per verzekeraar, derhalve wordt in deze paragraaf volstaan met een meer algemene beschrijving van de embedded optie. De eventuele premieverhoging is afhankelijk van de combined ratio $COR(t, I, R, r)$:

$$COR(t, I, R, r) = \frac{\text{Schadelast}(t, I, R, r) + \text{provisie}(t) + \text{kosten}(t)}{\text{verdiende premie}(t)}$$

met t het tijdstip, I de invalideringskansen, R de revalideringskansen en r de marktrentes (zoals gebruikt voor discontering). De premie-

verhoging wordt doorgevoerd als $COR(t, I, R, r) \tau$ jaren achter elkaar groter is dan een bepaalde grens K . De premieverhoging π kan een vast percentage zijn, maar ook afhankelijk van $COR(t, I, R, r)$. Het totaal aan gediscoteerde premies $C(s)$ inclusief en-bloc clause over de hele looptijd van de verzekering in scenario s kan dan als volgt geschreven worden:

$$C_s = \sum_{t=1}^{T-1} \mathbf{1}_{\{COR(t, I, R, r_s) > \tau K\}} (1 + \pi(s)) \sum_{i=t+1}^T P(i) D_s(0, i)$$

Waar indicator $\mathbf{1}_{\{\cdot\}}$ gelijk is aan 1 als de en-bloc clause in werking treedt en anders gelijk aan 0, $P(i)$ de oorspronkelijke premie op tijdstip i is vóór toepassing van de en-bloc clause, en $D(0, i)$ de risicovrije discountfactor is over tijdsinterval $(0, i)$. Het subscript s geeft aan dat de variabele varieert per scenario.

WAARDERING EN-BLOC CLAUSE

Bij de marktwaardering van de en-bloc clause dient rekening gehouden te worden met de niet-lineariteit van de embedded optie. Dit betekent dat de gehele kansverdeling van de stochastische variabelen I , R en r in ogenschouw moet worden genomen in de waardering. Hiervoor kan gebruikt gemaakt worden van Monte Carlo simulatie. De waarde $E[C]$ wordt in dat geval als volgt benaderd:

$$E[C] \approx \frac{1}{N} \sum_{s=1}^N C_s$$

Waardering van opties dient te gebeuren op basis van risiconeutrale scenario's. Het uitgangspunt bij deze scenario's is dat deze arbitragevrij zijn: het is niet mogelijk om een gegarandeerde positieve cash flow te genereren zonder initiële investering. Daartoe zijn de scenario's zodanig geconstrueerd en gekalibreerd dat de verwachte waarden van verhandelbare beleggingen (obligaties, swaptions) op basis van deze scenario's gelijk zijn aan de huidige marktprijs.

Echter, voor invaliderings- en revalideringskansen zijn geen verhandelbare instrumenten beschikbaar, en is bovengenoemde niet mogelijk. In zo'n geval wordt over het algemeen volstaan met scenario's die gekalibreerd zijn aan historische data (eventueel gecorrigeerd met een risico-afslag).

De waarde $W_{en-bloc}$ van de optie is gelijk aan het verschil tussen waarde $E[C]$ van de premies inclusief en-bloc clause minus de (deterministische) gediscoteerde waarde van de oorspronkelijke premies:

$$W_{en-bloc} = E[C] - \sum_{t=1}^T P(t) D(0, t)$$

VOORBEELD

Om inzicht te geven in de materialiteit en gevoeligheid van de waarde van de en-bloc clause, is een voorbeeld uitgewerkt. Hiervoor is een aantal aannames benodigd. Deze zijn beschreven in de volgende sectie, gevolgd door de resultaten voor dit voorbeeld.

Uitgangspunten

De volgende uitgangspunten zijn gehanteerd:

- **Verzekeringsproduct:** individueel AOV, verzekerd bedrag € 25.000, geen indexatie.
- **Premie:** 0% rekenrente, 11% opslag (zodanig dat actuele combined ratio 90% is).
- **En-bloc clause:** $K = 100\%$, $\tau = 2$, premieverhoging π zodanig dat de combined ratio van het meest recente jaar gelijk zou zijn aan 95%. Maximale verhoging per keer 20%.
- **Rente scenario's:** yield curve vlak, gelijk aan 0%. Scenario's gegenereerd met een 1-factor Hull-White model² met parameters $\sigma = 1\%$ en $a = 0.1$.
- **Invalidering:** best estimate kans 5%. Normale verdeling gefit aan de multiplicatieve Solvency 2 schok van 35%. Geen autocorrelatie over tijd verondersteld.
- **Revalidering:** Weibull survival curve met $\lambda = 1$ en $k = 0.3$. Normale verdeling voor λ gefit aan de multiplicatieve Solvency II schok van 20%. Geen autocorrelatie over tijd verondersteld.
- **Correlatie:** correlatie tussen invalidering/revalidering en rente gelijk aan 0, tussen invalideringskansen en revalideringskansen gelijk aan -1 (hogere invalideringskansen gaan gepaard met lagere revalideringskansen).

Resultaten best estimate

Tabel 1 laat de resultaten van de waardering van de en-bloc optie zien, gegeven de uitgangspunten zoals hierboven beschreven, op basis van 5.000 scenario's.

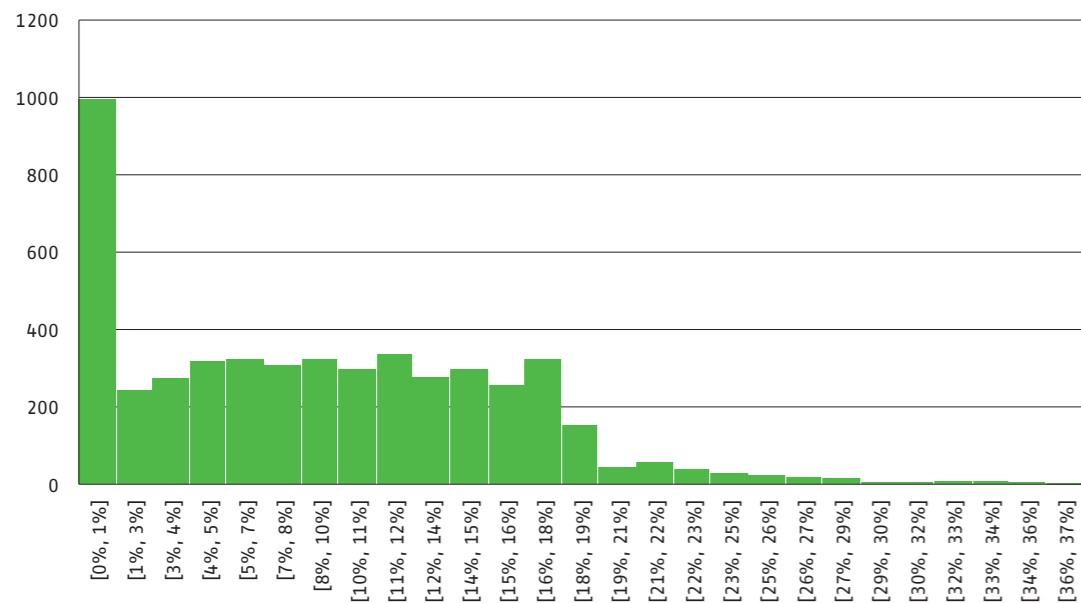
Waarde premies incl. en-bloc	119,535
Contante waarde premies (excl. en-bloc)	109,876
Waarde en-bloc optie	9,658
Optie als % van contante waarde premies	8,8%

Tabel 1: resultaten waardering en-bloc optie

De tabel laat zien dat de waarde van de en-bloc optie voor dit voorbeeld substantieel is, namelijk 8.8% van de contante waarde van alle toekomstige premies.

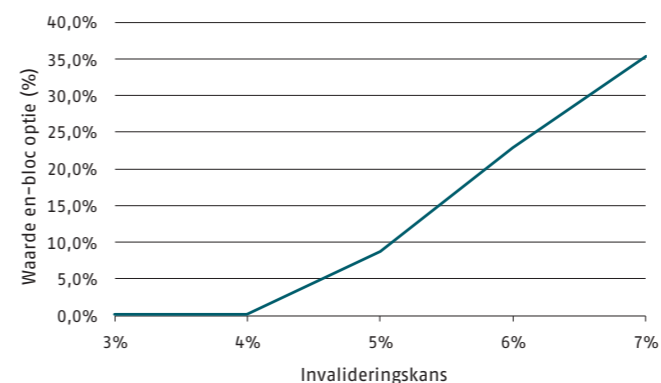

Verdeling % verschil contante waarde premies incl en excl en-bloc

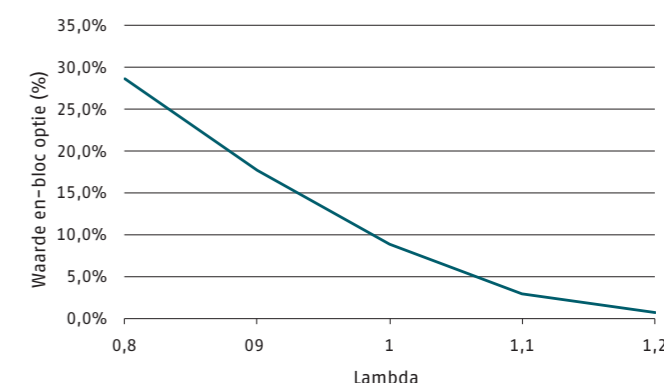

Figuur 1: verdeling relatieve verschil waarde premies inclusief en exclusief en-bloc optie

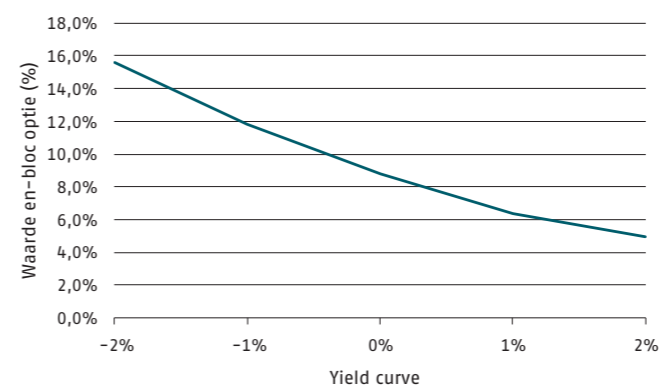
Gevoeligheden invalideringskans

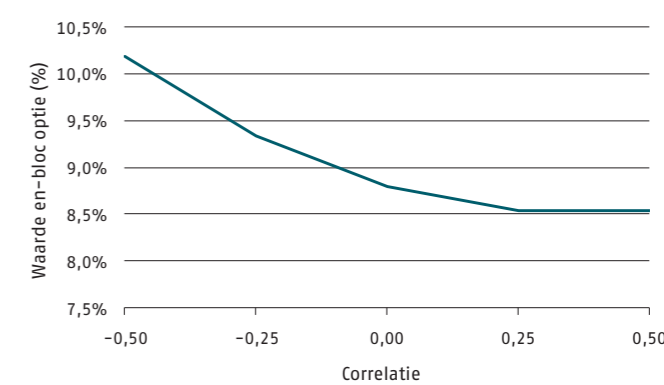
Gevoeligheden revalidering

Gevoeligheden rente

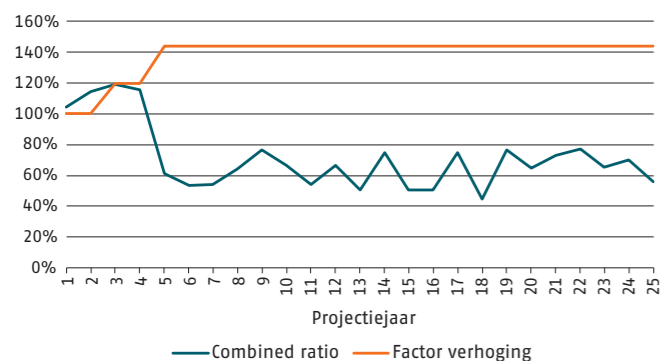

Gevoeligheden correlatie rente-invalidering

Figuur 3: gevoeligheid waarde en-bloc optie voor invalideringskans, revalidering, rente en correlatie rente-invalidering

Combined ratio en verhogingsfactor: scenario 2529

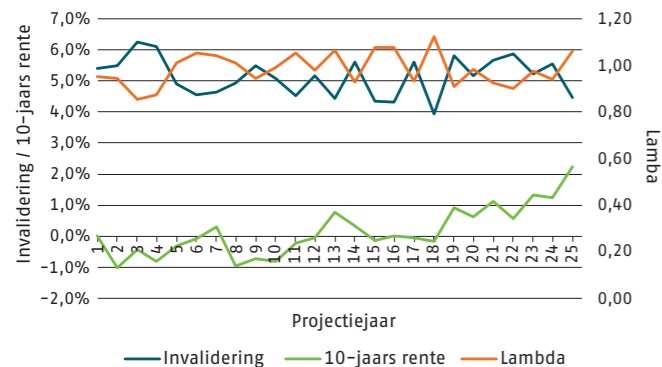

Figuur 1 geeft de verdeling van de relatieve verschillen in de scenario's van de contante waarde inclusief en exclusief en-bloc optie weer. De figuur laat zien dat in ongeveer 20% van de scenario's de impact van de en-bloc optie relatief klein is. Daar tegenover staat een significant deel met meer dan 10% impact, met uitschieters met meer dan 30% impact

Figuur 2 geeft de combined ratio, de cumulatieve verhogingsfactor van de premies, de invalideringskans, de Weibull λ en de 10-jaars rente weer in het scenario met de hoogste impact (+37%).

De figuur boven laat zien dat de twee verhogingen in het begin van de projectie het gevolg zijn van de combined ratio's boven de 100% in de eerste 4 jaar. Na de verhogingen blijft de combined ratio relatief laag, maar de vroege verhogingen zorgen voor een grote impact. Uit de figuur onder wordt duidelijk dat de hoge combined ratio's in de eerste jaren het gevolg zijn van een combinatie van hoge invalideringskans, lage revalidering (lambda) en lage rentes. Dit impliceert dat alle risicofactoren relevant zijn in de waardering.

Invalidering, lambda en 10-jaars rente: scenario 2529

Resultaten gevoeligheden

Figuur 3 geeft de resultaten weer van de impact van gevoeligheden in invalideringskans, revalideringskans (via Weibull λ), rente (yield curve) en de correlatie tussen rente en invalidering- revalideringskans.

De figuur laat zien dat de gevoeligheid voor invalidering- en revalideringskans het grootst is, en dat de optiewaarde in dit voorbeeld kan oplopen tot 30% - 35% van de contante waarde van de premies. De gevoeligheid voor rente is minder groot, maar nog steeds substantieel. De correlatie tussen rente en invalidering kan gezien worden als een 2^e orde effect en derhalve is de impact lager dan bij de andere gevoeligheden.

BEPALING SCR

Voor de bepaling van de SCR dient idealiter de en-bloc optie voor ieder gecombineerd scenario van invalidering, revalidering, rente en, waar relevant, inflatie bepaald te worden. Echter, dit zou betekenen dat voor tienduizenden of zelfs miljoenen SCR scenario's een waardering uitgevoerd moet worden die eveneens gebaseerd is op duizenden scenario's. Een dergelijke zogenaamde 'nested simulations' berekening is in de praktijk lastig uitvoerbaar. Voor opties in levensverzekeringen speelt hetzelfde probleem en daarvoor worden in de praktijk benaderingen gebruikt, bijvoorbeeld door relatief eenvoudig functies te kalibreren aan een aantal doorgerkende gevoeligheden. Een dergelijke aanpak zou ook voor de en-bloc optie ontwikkeld kunnen worden.

CONCLUSIE

In dit artikel is de en-bloc clause voor individuele AOV's omschreven, alsmede de waardering ervan en de behandeling binnen Solvency II. Tevens is een kwantitatief voorbeeld uitgewerkt, waaruit blijkt dat de impact van de en-bloc clause substantieel kan zijn. Deze constatering kan impact hebben op de behandeling van deze clause in de bepaling van de best estimate en de SCR voor deze verzekeringen. ■

1 – Zie <https://www.dnb.nl/voor-de-sector/open-boek-toezicht-sectoren/verzekeraars/prudentieel-toezicht/kapitaal/q-a/q-a-over-de-contractgrens-bij-individuele-arbeidsongeschiktheids-verzekeringen/>

2 – Voor meer detail, zie bijvoorbeeld Plat en Gregorkiewicz (2007), 'Keuze rentemodel voor waardering embedded opties'.

Figuur 2: combined ratio, cumulatieve verhogingsfactor (boven), invalideringskans, lambda en 10-jaars rente (onder)

REGARDS

(Regulatory Analysis Reporting & Decisioning System)

Kapitaaleisen voor kredietportefeuilles worden voor banken, verzekeraars en pensioenfondsen op een andere manier vastgesteld. Banken hebben te maken met Basel, verzekeraars met Solvency-eisen en pensioenfondsen met het Financieel Toetsingskader (FTK).

Omdat de risico's (zowel het krediet- als marktrisico) voor een portefeuille niet veranderen in een ander regime, terwijl de kapitaaleisen wel significant anders kunnen zijn, is het interessant de optimale allocatie te onderzoeken. Dit onderzoek begint met het vaststellen van de kapitaaleisen voor ieder van de genoemde regimes. Er kan gebruikgemaakt worden van de standaard modellen of, indien bekend, van interne modellen. Hierbij wordt rekening gehouden met de relevante kenmerken van de desbetreffende kredietportefeuille (looptijden, kredietkwaliteit).

Uit de analyse kan blijken dat het aan te houden kapitaal voor de portefeuille in een ander regime significant lager is. In dat geval kan een voor verkoper en koper financieel gunstige overdracht overwogen worden. Dit fenomeen is feitelijk al lange tijd zichtbaar. Banken verkopen regelmatig hypotheekleningen aan verzekeraars omdat de kapitaaleisen onder Solvency II lager kunnen uitvallen.

H. Heintz MSc (links) is partner bij RiskQuest.

V. van Dongen MSc is senior consultant bij RiskQuest.

OVERZICHT VERSCHILLEN REGIMES

Deze sectie schetst in het kort de verschillen in de kapitaalberekeningen voor het krediet-, markt- en gezamenlijke risico.

Om te beginnen zijn de betrouwbaarheidsintervallen waarop de kapitaaleis gebaseerd is, verschillend: Basel hanteert 99.9% (of 1 per 1.000 jaar), Solvency 99.5% (1 per 200 jaar) en FTK 97.5% (1 per 40 jaar). Daarnaast zijn de kapitaalberekeningen zelf ook anders:

BASEL

Onder Basel bevat kredietrisico met name default¹ risk terwijl de marktrisicomodule het renterisico betreft.

Kredietrisico	Marktrisico	Geconsolideerd
<ul style="list-style-type: none"> - Kapitaal wordt bepaald met standaard of intern model - Componenten zijn probability of default (PD), loss given default (LGD) en exposure at default (EAD) - Kapitaaleis is 8% van de risk weighted assets (RWA) - De algemene RWA formule hangt af van PD, gestresste LGD, EAD, een correlatie en maturity aanpassing - Er komt stapsgewijs een 'floor' om te zorgen dat de kapitaaleis van interne modellen niet teveel afwijkt van die van het standaard model en ook steeds dichterbij komt (50% in 2022 tot 72.5% in 2027) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kapitaal wordt bepaald op basis van de impact van de schok van de rentecurve. Er dient zowel te worden gekeken naar de schok in Economic Value of Equity (EVE) van de assets als de verandering in Net Interest Income (NII) - De kapitaaleis bedraagt minimaal 15% van het schokeffect. 	Geen diversificatie. Het vereist kapitaal voor krediet- en marktrisico wordt opgeteld.

SOLVENCY

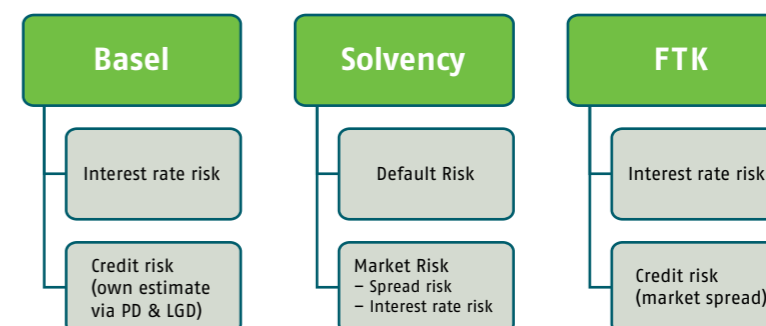
Onder Solvency bevat de credit risk module met name default risk terwijl de market risk module zowel rente- als spreadrisico² bevat.

Kredietrisico	Marktrisico	Geconsolideerd
<ul style="list-style-type: none"> - Kapitaal wordt bepaald met standaard of intern model - Componenten: market & default risk waarbij market risk bestaat uit de interest en credit spread risk factor - Default risk hangt niet af van de looptijd van de lening - Voor de credit spread risk factor hangt de schok van de credit rating af. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kapitaal wordt bepaald op basis van de impact van een (niet-parallelle) verschuiving in de ECB yieldcurve. 	Diversificatie. De verschillende risicofactoren worden op basis van correlaties geaggregeerd, d.w.z. standaard correlaties: <ul style="list-style-type: none"> - Market & Default risk module: 0,25 - Rente & Spread factor: 0,50

FTK

Kredietrisico	Marktrisico	Geconsolideerd
<ul style="list-style-type: none"> - Kapitaal op basis van opwaartse spread schok op asset - De grootte van de schok hangt af van de credit rating (welke met een intern model bepaald kan worden) - De duration wordt meegenomen bij het bepalen van spread risk (een langere duration leidt tot een hoger risico) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kapitaal wordt bepaald op basis van de impact van een (niet-parallelle) verschuiving in de DNB yieldcurve. 	Diversificatie. De verschillende risicofactoren worden op basis van correlaties geaggregeerd, d.w.z. standaard correlaties: <ul style="list-style-type: none"> - Rente & Default risk factor: 0,40

Relevante risicofactoren / modules voor een kredietportefeuille volgens de drie regimes

VOORBEELD VOOR HYPOTHEEKPORTEFEUILLE

Hoe werkt bovenstaande voor de kredietrisicocomponent van een portefeuille **hypothek**leningen? Daarbij zijn de volgende factoren relevant:

- Kans op niet-terugbetalen (Probability of default of PD),
- Waarde onderpand ten opzichte van uitstaande leningen (loan to value of LtV),
- Gemiddelde resterende looptijd (Duration),
- Aanwezigheid NHG-garantie.

Het kapitaal voor kredietrisico kan dan als volgt berekend worden (let wel, marktrisico wordt nu even buiten beschouwing gelaten):

Basel IV

Het kapitaal onder basel met de formule hieronder berekend. Er wordt gebruik gemaakt van een LGD downturn, welke het verlies specifiek tijdens een economische crisis voorspelt. Deze volgt uit een intern model, welke ook de LtV en kans op herstel meeneemt.

$$Kapitaal = (1 - 0,9 \times NHG) \times \left[LGD_{DT} \times \Phi \left[\frac{\Phi^{-1}(PD)}{\sqrt{1-0,15}} + \sqrt{\frac{0,15}{1-0,15}} \times \Phi^{-1}(0,999) \right] - PD \times LGD \right]$$

Solvency II

Het kapitaal voor default risk is gelijk aan: $0,15 \times \max \left[0, loan \times \left(1 - \frac{60\%}{LtV} \right) \right]$

Er wordt geen rekening gehouden met de NHG.

FTK

Pas een voorgeschreven schok toe op de credit spread op basis van de ingeschatte credit rating.

Het kapitaal is dan gelijk aan: $Schok \times duration \times (1 - 0,9 \times NHG)$

Uit bovenstaande formules blijkt onder andere dat de kapitaalberekening voor het kredietrisico van hypothekleningen³, sterk verschilt tussen de regimes.

- Zo leidt een langere resterende looptijd van de portefeuille tot grotere kapitaalvoordelen bij de verzekeraar en het pensioenfonds ten opzichte van de bank;
- Een hoge LtV heeft in FTK weinig invloed terwijl dat onder Basel en Solvency degelijk het geval is;
- Solvency-kapitaaleis hangt niet expliciet af van de kans op niet-terugbetalen.

Hierbij is nog geen rekening gehouden met het geaggregeerd kapitaal en de grote verschillen tussen de regimes als het gaat om risico-diversificatie.

CONCLUSIE

Er zitten grote verschillen in kapitaalberekeningen tussen de verschillende kapitaalregimes met betrekking tot kredietportefeuilles. Deze verschillen hebben betrekking op de berekening van kapitaal voor krediet- en marktrisico maar ook op de aggregatie van beide risicotypen. Basel houdt geen rekening met diversificatie terwijl Solvency en FTK dat wel doen.

De verschillen kunnen ertoe leiden dat het zinvol is een portefeuille of deel daarvan over te hevelen van het ene naar het andere regime. Dit kan voor zowel koper als verkoper economisch interessant zijn. Nadere analyse van de kapitaalsberekeningen voor de specifieke assetklasse, kenmerken van de portefeuille en mogelijk ook informatie over het gebruik van interne kapitaalmodellen in plaats van standaard modellen kunnen dienen als basis voor een business case. Tooling kan daarbij ondersteunen omdat het inzicht geeft in de dynamiek van de kapitaalverschillen voor specifieke delen van de portefeuille.

1 - Dit is logisch omdat leningen in het bankingbook tot einde looptijd worden aangehouden waarbij voornamelijk het default risico van belang is (d.w.z. wordt de lening terugbetaald?). Banken maken daarbij gebruik van eigen inschattingen en minder van de marktwaarderingen.

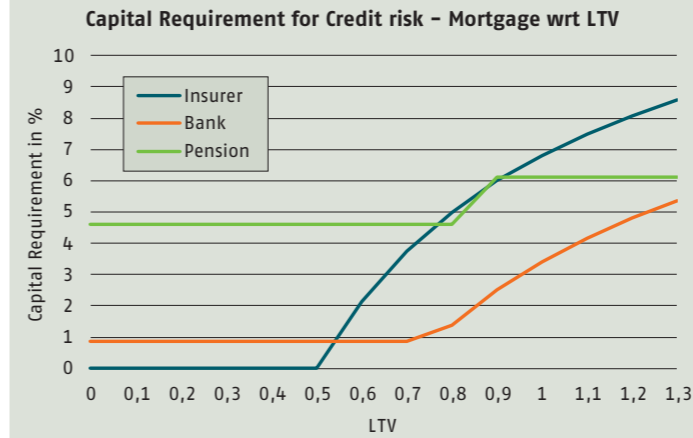
2 - Spread risk is een zeer relevante risicofactor omdat leningen worden gewaardeerd op mark-to-market.

3 - Let wel, voor bijvoorbeeld infrastructuurleningen zijn de berekeningen anders.

Toelichting

TOOLING

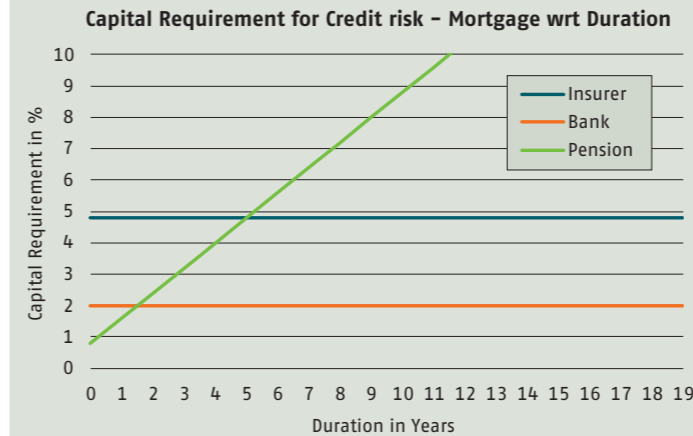
Ga uit van een portefeuille bancaire hypothekleningen. De tool maakt inzichtelijk hoe de kapitaaleisen (hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen krediet-, markt- en totaalrisico) uitpakken onder de drie verschillende regimes, dus zowel vanuit de bank gezien, als vanuit een verzekeraar of pensioenfonds. Hierbij kan worden ingezoomd op een specifieke risicofactor, zoals hieronder de LtV. Deze factor is zeer bepalend voor het kredietrisico.

Uit de grafiek blijkt dat banken die een intern model gebruiken, de laagste kapitaalvereiste hebben voor hogere niveaus van LtV. Als de bank het standaard model (SA) zou gebruiken, zouden we een stapsgewijs toenemende functie zien door de bucketing van de LtV onder de SA. Verzekeraars hebben het voordeel dat de kapitaaleis nihil is voor hypotheken met een LtV onder de 60%. Wanneer de LtV hoger wordt dan 60% zien we de kapitaaleis snel toenemen. Voor pensioenfonds toont de kapitaaleis een stapsgewijze functie, die stijgt rond een LtV van 90%. Dit laatste komt mede door gemaakte aannames in de tooling.

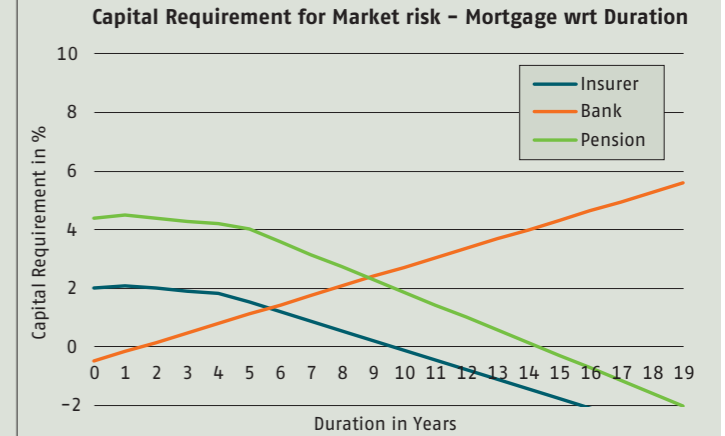
Een eenvoudige conclusie uit deze analyse kan zijn dat het voor banken loont om hypothekleningen met LtV tot 60% te verkopen aan verzekeraars.

Onderstaande grafiek toont de kapitaaleis voor het kredietrisico met betrekking tot de **risicofactor looptijd**.

Uit deze grafiek blijkt dat de kapitaalvereisten voor kredietrisico voor verzekeraars en banken onafhankelijk zijn van de looptijd. Voor pensioenfonds neemt het echter proportioneel toe.

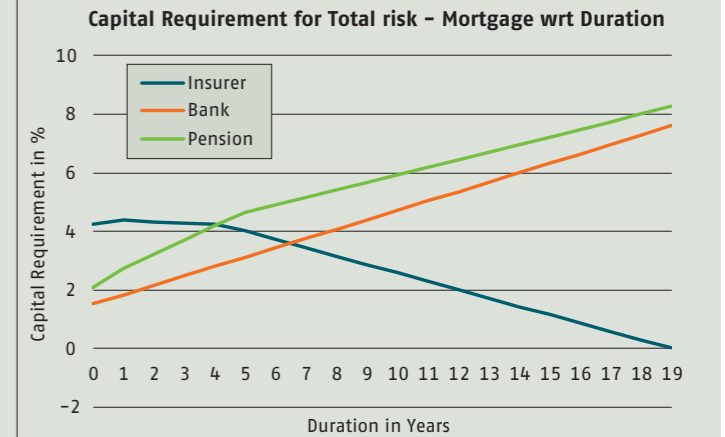
Onderstaande grafiek toont de kapitaaleis voor renterisico met betrekking tot de looptijd.

Het verkleinen van de duration gap door de looptijd van de hypothecaire lening af te stemmen op de looptijd van de verplichtingen, leidt tot lagere kapitaaleisen. De grafiek weerspiegelt dit met de afnemende kapitaaleis bij hogere duration, voor verzekeraars en pensioenfonds. Hypotheken met een lage looptijd resulteren in het laagste kapitaal bij banken en hypotheken met een langere looptijd zijn voordeliger om bij een verzekeringsmaatschappij of pensioenfonds te houden.

Opvallend is dat in het figuur de lijnen van de verzekeraar en pensioenfonds zelfs negatieve waarden aannemen. Dit gebeurt wanneer de duration van een hypotheek langer is dan de gemiddelde duration van de verplichtingen. Hierdoor kan het aankopen van een hypotheek het marktrisico op balans niveau doen dalen.

Als we kijken naar het effect van looptijd/duration op de **totale** kapitaalbehoefte (dus zowel krediet- als marktrisico geaggregeerd), dan is het effect eenduidig en afhankelijk van de waarde van andere parameters zoals LtV en NHG-dekking. Voor een hypotheklening met een LtV van 90% en 0% NHG-dekking krijgen we de volgende grafiek.

Uit deze grafiek blijkt dat het versterkende effect van de duration op het kredietrisico bij banken en pensioenfonds opweegt tegen het mitigerende effect op het marktrisico. Voor pensioenfonds kunnen sommige hypotheken met een hoge looptijd echter nog bijzonder interessant zijn.

Hypotheken met een lange looptijd kunnen voor verzekeraars werken als een natuurlijke hedge tegen de langlopende verplichtingen. In dit voorbeeld kan bij een extreem lange duration, het gemitigeerde marktrisico zelfs het kredietrisico nagenoeg compenseren. ■

PENSIOEN

De pensioensituatie van migranten

Een paar weken geleden vroeg ik aan een volle (nu ja, digitaal dan) collegezaal: vorm twee keer een mentaal beeld van een persoon die ik omschrijf. De eerste persoon was een Nederlander met een migratieachtergrond. De tweede persoon was ook een Nederlander: een gepensioneerde. Ik vertelde mijn studenten: die twee personen zouden heel goed dezelfde persoon kunnen zijn. Bij wie was dit ook zo?

Nul van de tachtig.

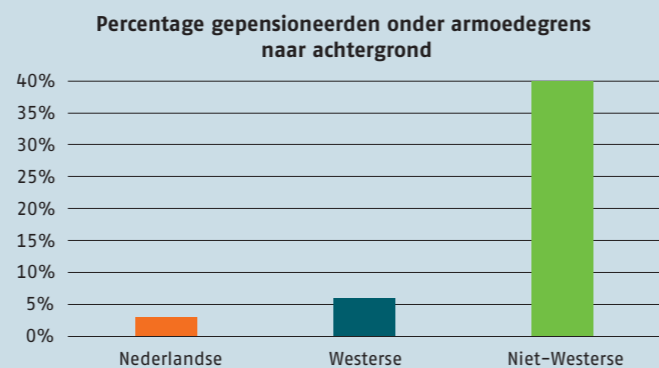
En ik denk dat de score bij de meeste lezers van dit stuk vergelijkbaar zou zijn. De meeste mensen beschouwen (onbewust) deze twee kenmerken, gepensionerd en migratieachtergrond, als losstaande kenmerken. Dit draagt er aan bij dat gepensioneerde migranten een vaak vergeten groep zijn, en er weinig aandacht is voor de pensioenarmoede in juist deze groep.

Dr. J.J.H. Lössbroek werkt als postdoctoraal onderzoeker bij de afdeling Sociologie aan de Universiteit van Utrecht.

In de European Pillar of Social Rights (EU, 2017) is vastgelegd dat pensioenarmoede niet voor mag komen, en ook op het niveau van nationale overheden is dit vastgelegd (Dwyer & Papadimitriou, 2006). Logisch, gezien de grote impact die pensioenarmoede heeft op zowel het welzijn (Gruber & Sand, 2020) als de gezondheid (Emery et al., 2013) van mensen die het treft. Dit heeft niet kunnen verhinderen dat pensioenarmoede voorkomt, ook niet in Nederland. Er is becijferd dat bijvoorbeeld de alleroudsten (90+) en vrouwen zonder partner een hoger risico lopen op pensioenarmoede (Scholte & Lammers, 2017). De groep die het meeste risico loopt, zijn oudere migranten.

In Figuur 1 is het enorme verschil goed zichtbaar: mensen zonder migratieachtergrond leven het minst vaak in pensioenarmoede. Dit is slechts voor 3% van de Nederlandse gepensioneerden het geval. Dit is al het dubbele onder gepensioneerden met een westerse migratieachtergrond: 6 procent. Maar het verschil met gepensioneerden met een niet-westerse migratieachtergrond is echt enorm: ruim tien keer zo hoog, 40 procent (Scholte & Lammers, 2017).

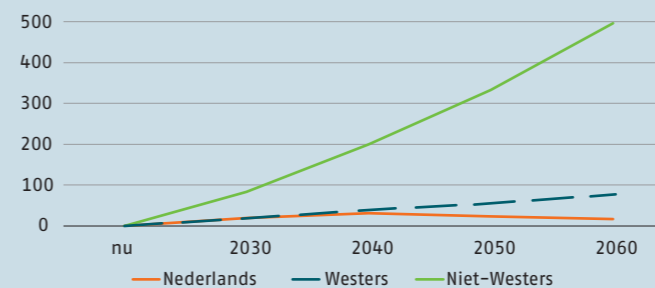

Figuur 1

Deze groep, niet-westerse gepensioneerden, is kleiner dan de andere twee groepen: migranten komen vaak ook op jongere leeftijd naar Nederland. Sommigen verhuizen op een gegeven moment verder, of terug naar hun geboorteland, maar een grote groep komt steeds dichterbij de pensioenleeftijd. Het CBS verwacht dan ook een zeer sterke groei: een verdubbeling nog binnen dit decennium, en de groei blijft daarna buitengewoon sterk (CBS, 2020). Zie ook Figuur 2. Met een verwachte influx van bijna driehonderdduizend migranten per jaar is duidelijk dat afwachten geen oplossing vormt voor het probleem – integendeel.

Groei 65+'ers naar achtergrond in %

Figuur 2

Het is daarom verrassend dat er nog zo weinig wordt gedaan aan het bestuderen en bestrijden van pensioenarmoede onder oudere migranten. Er wordt volop onderzoek gedaan naar de positie van ouderen op de arbeidsmarkt of hun financiële situatie in de aanloop naar en tijdens hun pensioen – maar dit gaat vooral over ouderen die nooit gemigreerd zijn. Er is ook veel aandacht voor de hoe het staat met mensen met een migratieachtergrond qua financiën of arbeidsmarktpositie – maar dit gaat dan doorgaans juist over jongere migranten. In alle eerlijkheid: ook in mijn eigen onderzoek zijn de twee groepen vooralsnog gescheiden. En zelfs de onderzoeken die wél gaan over de combinatie van pensioen en migratie besteden meestal geen aandacht aan de gepensioneerde migrant. Dit zijn vaker juist studies die onderzoeken wat de instroom van migranten betekent voor het pensioensysteem, niet wat het pensioensysteem betekent voor migranten (Busch et al., 2020; Labouré, 2019).

Het is zonneklaar dat verdere bestudering van deze groep nodig is. De KNAW en Instituut Gak hebben in december 2021 dan ook de jaarlijkse Gak-KNAW award uitgereikt aan mijn onderzoeksvoorstel *Een goede oude dag voor migranten*. Bestuderen en bestrijden van pensioenarmoede in een vergeten groep. Met dit project kan ik in kaart brengen op welke manieren de groep oudere migranten in de problemen komt. Het AOW-gat van migranten is natuurlijk een logisch startpunt: per jaar na hun 17e dat ze niet in Nederland woonden, lopen ze twee procent van hun AOW mis. Tegelijkertijd lijkt het erop dat ook in de andere pijlers van ons pensioensysteem de situatie ongunstiger is voor hen dan voor gepensioneerden zonder migratieachtergrond. Maar wat maakt nu dat veertig procent van de gepensioneerde niet-westerse migranten onder de armoedegrens zit, en zestig procent misschien niet een royaal pensioen heeft, maar daar wel boven uitkomt? Hoe is hun arbeidsmarktpositie anders – qua discriminatie, human capital, type werk? Wat is de invloed van hun eigen gedrag? En wat zouden pensioeninstellingen kunnen bijdragen aan de oplossing? Ik zie ernaar uit om later dit jaar met dit onderzoek te beginnen. Wanneer het project over een paar jaar is afgerond, laat ik weer van me horen. ■

RISK MANAGEMENT

Hoe risicomangement structuur biedt aan de beheersing van het groeiende aantal rapportages

Beheerste en integere bedrijfsvoering is inmiddels voor iedereen een begrip. Bestuurders van pensioenfondsen worden geconfronteerd met toenemende rapportagewerkzaamheden. Enerzijds ontvangen zij steeds meer informatie van hun uitbestedingspartijen en van functionarissen uit de tweede en derde lijn. Anderzijds leggen de toezichthouders meer rapportageverplichtingen op. Het is voor pensioenfondsen een uitdaging, ook qua tijdsbesteding, om de monitoring van alle processen in goede banen te leiden. In dit artikel beschrijf ik enkele ervaringen uit de praktijk. Tevens doe ik suggesties over de wijze waarop het risicomangement het bestuur kan ondersteunen om *in control* te blijven en regie te houden op de almaar uitdijende rapportagewerkzaamheden.

DE IMPACT VAN TOENEMENDE WETGEVING OP RAPPORTAGES EN VERANTWOORDING

Pensioenfondsen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling met als doel de deelnemers te kunnen voorzien van een pensioenuitkering zoveel als mogelijk in lijn met de ambitie van de regeling.

De onderliggende uitvoeringsprocessen moeten op beheerste en integere wijze worden uitgevoerd. Pensioenfondsbesturen leggen verantwoording af over de uitkomsten van alle uiteenlopende facetten van het gevoerde beleid. Deze verantwoording is in eerste instantie gericht aan de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden maar ook aan andere stakeholders zoals de interne en externe toezichtsorganen (DNB, AFM en Autoriteit Persoonsgegevens). Bij het vaststellen van de uitkomsten van het gevoerde beleid steunen bestuurders veelal op de rapportages die hen worden aangereikt door de aangestelde uitbestedingspartijen.

In een ver verleden kon een pensioenfonds volstaan met verantwoording over de ontwikkeling van de beleggingsportefeuille, de voorziening pensioenverplichtingen en de daaruit voortvloeiende dekkingsgraad en het feit of dat wel of geen toeslag had opgeleverd voor de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Vanuit wetgeving en het toezichtskader is meer nadruk gelegd op de monitoring van de onderliggende uitvoeringsprocessen. Dit geldt zowel voor processen die worden uitgevoerd door het pensioenfonds zelf, als voor de uitbestede processen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in de omgeving, de operatie, de uitbesteding, de IT, cyber-crime, de integriteit en de juridische aard van dergelijke processen.

De monitoring kan vanuit strategisch en operationeel perspectief worden benaderd. Idealiter is de monitoring risicogedreven op basis van het risicocontrolframework van het pensioenfonds.

Uitbestedingspartijen anticiperen op de toenemende vraag vanuit pensioenfondsen en hebben hun bestaande rapportages uitgebreid met additionele assurancerapportages en niet-financiële rapportages, onder andere over onderwerpen zoals:

- de beleggingsportefeuille (zogenoemde gedetailleerde doorkijk)
- maatschappelijk verantwoord ondernemen
- correcte en tijdige uitvoering van het pensioenbeheer
- maatregelen inzake integer handelen en preventie van witwassen en terrorismefinanciering
- het borgen van datakwaliteit en privacy
- inzicht in de procesketen qua (onder)uitbesteding
- inzicht in de procesketen vanuit IT-perspectief
- beheersing van cybersecurity
- (verdere) specificatie van kosten

M. Doelman is senior consultant Sprenkels & Verschuren.

WAT GEBEURT ER IN DE PRAKTIJK?

In de praktijk zien wij dat pensioenfondsen met het volgende worden geconfronteerd:

- *Nieuwe wetgeving stelt nieuwe eisen aan verantwoording.* De pensioenfondsen en hun uitbestedingspartijen moeten anticiperen op indicatoren die bijdragen aan de verantwoording. Het vergt enige tijd om dat te implementeren en verder te verfijnen. Dit is onder andere zichtbaar bij het meten en zichtbaar maken van de prestaties van ESG-beleid binnen een beleggingsmandaat, maar geldt ook voor de beheersing van IT en cybercrime.
- *De reikwijdte van de verantwoording door uitbestedingspartijen sluit niet aan bij de behoefte van de pensioenfondsen.* Deze constatering kent uiteenlopende verschijningsvormen:
 - Buitenlandse uitbestedingspartijen zijn minder snel bereid om te voldoen aan alle rapportageverplichtingen, bijvoorbeeld omdat de Nederlandse pensioenfondsen een klein aandeel vormen in hun klantenportefeuille. Het Nederlandse toezichtskader is voor deze uitbestedingspartijen soms letterlijk 'ver van het bed'.
 - Uitbestedingspartijen beschikken over beleid en een intern rapportagekader maar zijn niet bereid dit inhoudelijk te delen met hun opdrachtgevers. Dit zien wij wederom het meeste bij buitenlandse partijen waarbij beleid op concernniveau wordt opgesteld en van toepassing is voor alle dochterondernemingen.
 - De wijze van rapporteren is te algemeen van aard en derhalve is door het ontvangende pensioenfonds de impact op de bestaande processen of borging van de bestaande kwaliteit van dienstverlening niet te duiden. Dit zien wij bijvoorbeeld bij ontwikkelingen van strategische aard zoals de overname of verkoop van bedrijfsonderdelen of omvangrijke projecten die intern worden doorgevoerd.
 - Er wordt gerapporteerd over de werkzaamheden die de uitbestedingspartij zelf uitvoert maar niet over de processen die worden uitgevoerd door aangestelde onderuitbestedingspartijen. Deze uitsluitingen worden een carve-out genoemd. Dit gebeurt met men name in assurancerapportages. De controlerend accountant steunt op assurancerapportages om de zekerheid van de cijfers in de jaarrekening mede te bepalen. Voorbeelden van dergelijke carve-outs door onderuitbesteding zijn:
 - het bruto-netto proces van de maandelijkse pensioenbetalingen;
 - de inning van de opgelegde premiefacturen (met name bij bedrijfstakpensioenfondsen).
- *De beoordeling van rapportages vergt (te) veel tijd van het bestuursbureau en het bestuur.* Het monitoren van de beheerste en integere bedrijfsvoering vergt inmiddels een substantieel deel van de beschikbare capaciteit van een bestuursbureau en het bestuur. Digitalisering van processen

en het langer worden van de uitbestedingsketen door onderuitbesteding zijn hier mede debet aan. Pensioenfondsen worden vaker geïnformeerd over wijzigingen in onderuitbestedingspartijen of vervanging van substantiële systemen in de keten waarvan de impact op de uitvoering nader beoordeeld moet worden. Het risico dreigt dat het pensioenfonds verzandt in details en de impact op de strategische doelstellingen uit het oog verliest.

- *Het bestuur heeft te weinig aandacht voor de beoordeling van processen.*

Het bestuur is onvoldoende doordrongen van het belang van de monitoring van de processen waardoor gesignaleerde knelpunten niet bestuurlijk worden behandeld en benodigde actie uitblijft.

DE KRACHT VAN RISICOMANAGEMENT

Het risicomangementbeleid kan bijdragen aan de effectieve beoordeling van rapportages. Een integrale rapportage over de opzet, bestaan en werking van het risicomangementbeleid is onderdeel van het risicomangementproces. Een dergelijke rapportage is in opzet afgestemd op het risicocontrolframework van het fonds en geeft aan in hoeverre de beheersmaatregelen werken, voldoen aan de kwaliteitseisen en of de uitkomsten passen binnen de risicohouding van het bestuur. De reikwijdte van het risicocontrolframework bestrijkt alle risicogebieden zowel op strategisch als operationeel niveau.

Het vervaardigen van een risicorapportage is maatwerk en daarbij wordt onder andere geput uit de rapportages die het pensioenfonds van de uitbestedingspartijen ontvangt. De toegevoegde waarde van een fondsspecifieke risicorapportage zijn legio.

Het draagvlak voor en betrokkenheid bij een specifieke risicorapportage binnen het fonds is groot. Het is immers de rapportage over de mate waarin de doelstellingen wel of niet worden gerealiseerd met een toelichting van de onderliggende oorzaken. Een voorwaarde is wel dat deze risicorapportage binnen de governance goed wordt verankerd bijvoorbeeld met een werkgroep bestaande uit medewerkers van het bestuursbureau en enkele bestuursleden. Deze werkgroep bereidt de concept risicorapportage voor, voordat deze wordt gepresenteerd aan het bestuur. Een herkenbare risicorapportage draagt bij aan de bestuurlijke behandeling en het adresseren van passende acties door het bestuur.

De risicorapportage biedt informatie waarmee het bestuur beschikt over *countervailing power* om richting uitbestedingspartijen concreet hun eisen en voorwaarden aan de dienstverlening duidelijk te maken plus de onderliggende afweging. Dit kan ook uitmonden in verantwoording van uitbestedingspartijen in een andere vorm zoals een periodiek overleg waarin specifieke thema's worden geagendeerd. Overleg tussen de sleutelfunctiehouder risicobeheer, de risicomanager en de tweede lijn van uitbestedingspartijen kan eveneens waardevolle achtergrondinformatie opleveren. Kortom, het bestuur houdt op deze wijze regie op de uitvoering en zorgt er actief voor dat het *in control* is en blijft. ■

AGenda

HACKATHON

Hackathon Life & Vitality
1 juli | Hotel Breukelen (Breukelen)

Kring Zorg
Klimaatrisico's in de zorg | 10 mei | Restaurant
Zuiver (Utrecht)

Algemene Ledenvergadering
7 juni | Spant! (Bussum)

AG Jaarcongres 2022
7 juni | Spant! (Bussum)

Kijk voor meer informatie over de
bijeenkomsten van het AG in de
online agenda

Volg het AG op LinkedIn

Op LinkedIn is het AG actief, via:
Royal Dutch Actuarial Association.

En via het company profile
op LinkedIn:
Royal Dutch Actuarial Association.

In memoriam drs. Lars Veeling AAG MBA: de Mozart van de modellering

Er stond nog een laatste run te draaien om een paar scenario's voor een klant door te rekenen. In de tussentijd ging Lars even hardlopen, wat hij, sportief als hij was, graag deed. Het werd letterlijk en figuurlijk zijn laatste run. Een hartstilstand werd hem fataal. Reanimatie mocht helaas niet baten en Lars overleed donderdag 10 maart 2022 op de veel te jonge leeftijd van 56 jaar. Een vreselijk verdrietig, onverwacht en droevig nieuws.

Als actuarissen herinneren wij Lars als de man van de modellering. Al aan het begin van zijn loopbaan laat hij zien dat hier zijn passie ligt, het veld waar hij zijn grote creativiteit in kwijt kan, zijn onbegrensde denkvermogen en zijn scherpzinnigheid. Met pakketten als Prophet kan hij lezen en schrijven en sterker nog verbeteren. Lars ontwikkelt steeds meer visie op nieuwe toepassingen in het modelleren van kasstromen en scenarioanalyses. Al in 1998 richt hij hiervoor, samen met Pieter van Schijndel het bedrijf Value en Vision op. Hun tijd ver vooruit, pas 14 jaar later kwam Solvency II. In 2006 ziet Lars een mooi vervolg door met Jeroen Piekaar het bedrijf Financial Actuarial Engineers op te richten in combinatie met wat jaren als lead consultant bij SunGard. Hij verbetert de modellering in Prophet door zijn eigen unieke actuariële ontwerp in te brengen. Dit draait daarna bij meerdere verzekeraars. Ook bouwt hij de collectieve module voor ALGO FM. In 2019 verschijnt een interessant artikel van hem in De Actuaris (uitgave 27-2) over het gebruik van recursieformules. Lars wil zijn unieke actuariële model, waaraan hij jaren heeft gewerkt en dat hij steeds verder heeft verbeterd, onafhankelijk van Prophet kunnen draaien. Hij begint daartoe in 2020 een samenwerking met KPMG waarin zijn actuariële model, met eigenschappen die alle andere projectiemodellen overtreffen, volledig wordt omgezet in Python. Zo ontstaat het Integrated Insurance Platform. Vooral de overzichtelijke structuur, de hanteerbaarheid, de precisie, de rekensnelheid, het geautomatiseerde proces en het in control zijn vallen op, alsmede de exacte berekening van de risicomarge zoals beschreven in zijn artikel. Veel verzekeraars hebben interesse en in 2021 wordt Veelings geautomatiseerde actuariële rapportagestraat geïmplementeerd bij een Nederlandse verzekeraar. Inmiddels wordt het gebruikt voor portefeuilles van drie verzekeraars voor de parallelle rapportage van onder andere Solvency II, IFRS17, de fiscale balans en Dutch Gaap.

Op het afscheid zijn vele mooie, Lars-kenmerkende eigenschappen gedeeld zoals humor, enthousiast, open, oprecht, delen, vrij en het feit dat hij 'genietoloog' was. Met recht zullen wij hem blijven herinneren als 'de Mozart' van de modellering. Lars heeft twee dochters die zijn liefde voor het actuariële vak in hun genen hebben. Helaas is Lars niet meer in ons midden, maar zijn actuariële erfgoed blijft behouden en zal de komende jaren op steeds meer plaatsen opduiken.

Ons diepe medeleven gaat in het bijzonder uit naar zijn vrouw Annelies en dochters Puck en Suus.

Jan Voois en Egbert Kromme

Bijdragen aan de komende thema's van De Actuaris?

Beste lezer,

Hierbij presenteren wij het thema voor het komende nummer. Mocht je een bijdrage overwegen, of bepaalde suggesties of wensen hebben, dan horen wij deze graag! Aarzel dus niet om contact op te nemen met de redactie. Wij zijn erg benieuwd naar je reactie!

Juni 2022: Complexiteit

Waar modellen een vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid zijn, is de realiteit dat modellen steeds complexer worden. Wordt de complexiteit te moeilijk of vereist de hedendaagse tijd juist meer complexiteit? Dit nummer probeert door middel van verschillende invalshoeken, zoals onder meer dynamische relaties, systeemrisico, modelrisico hier een beeld bij te krijgen. Lopen we het risico in dezelfde type val te lopen als tijdens de kredietcrisis? Of zijn we inmiddels toch wijzer geworden?

Thematrekkers: Sander Biesma en Joris Plaatsman

De redactie:

Frank van Berkum (frank.van.berkum@pwc.com)
Sander Biesma (Sander.Biesma@nn-group.com)
Robin Cats (robincats@gmail.com)
Kirsten van Exel, hoofdredacteur (Kirsten.van.Exel@willistowerswatson.com)
Koos Gubbels (Koos.Gubbels@achmea.nl)
Johan Nieuwersteeg (johan.nieuwersteeg@aaa-riskfinance.nl)
Elke Op het Veld (elke.op.het.veld@sprekelsenverschuren.nl)
Joris Plaatsman (joris.plaatsman@nl.ey.com)

colofon de actuaris - jaargang 29 - nr 4 - magazine van het Koninklijk Actuarieel Genootschap - ISSN 0929-4562

redactie

Frank van Berkum
Sander Biesma
Robin Cats
Kirsten van Exel, hoofdredacteur
Koos Gubbels
Johan Nieuwersteeg
Elke Op het Veld
Joris Plaatsman
Frank Thooft

eindredactie

Frank Thooft

gemandateerd uitgever

Maarten van Meerten

contact

Koninklijk Actuarieel Genootschap
Groenewoudsedijk 80
Pascale Mandjes-Heese
3528 BK Utrecht
E redactie@ag-ai.nl
T 030 - 686 61 50

vormgeving

Stahl Ontwerp

druk

Print Power Media

kopij

Voor het volgende nummer
(juni 2022) dient de kopij uiterlijk
3 mei 2022 digitaal ingeleverd te worden
bij de redactie: redactie@ag-ai.nl.

Auteursinstructies staan op
www.ag-ai.nl/ActuarieelGenootschap -
Publicaties AG - Magazine De Actuaris -
Kopij

De redactie behoudt zich het recht voor
artikelen te weigeren.

achtergrond

De Actuaris verschijnt 5 keer per
verenigingsjaar met interviews, nieuws,
informatie en opinievormende artikelen
die van belang kunnen zijn voor de
actuariele beroepsgroep en degenen die
door opleiding en of interesse het
actuarieel vak na staan.

Het overnemen en vermenigvuldigen
van artikelen met bronvermelding is
toegestaan na toestemming van de
redactie.

Alle artikelen uit deze uitgave worden
online beschikbaar gesteld op de website
van het AG.

disclaimer

Hoewel aan de totstandkoming van
'De Actuaris' de uiterste zorg is besteed,
aanvaarden de auteur(s), redacteur(en)
(Redactie) en het Bestuur AG, alsmede
de uitgever(s), geen enkele
aansprakelijkheid voor eventuele fouten
en of onvolkomenheden, noch voor de
gevolgen daarvan.

'De Actuaris' wordt uitgegeven in
opdracht van het Bestuur AG. De in
het tijdschrift voorkomende
meningsuitingen mogen echter niet
worden gezien als de officiële
zienswijzen van de Redactiecommissie
en/of het Bestuur AG, tenzij zulks
uitdrukkelijk is vermeld.

ac·tu·a·ri·eel re·ke·naar
ac·tu·a·ri·eel a·na·list
ac·tu·a·ris

Kijk voor opleidingen op www.ag-ai.nl/actuarieelinstituut